

Jongvolwassenen: tussen wal en schip?

Jongvolwassenen: tussen wal en schip?

Inhoudstafel

1. Honderden M.'s...	4
2. Een levensfase met verhoogde risico's	6
2.1 L'âge du choix (et de l'embarras).....	6
2.2 Een verhoogd risico op sociale uitsluiting.....	7
▪ Een hoger armoederisico	
▪ Ondervijssachterstand	
▪ Werkloosheid	
▪ Psychische problemen	
2.3 Een missing link.....	8
▪ Gebrekkige aansluiting	
3. Jongeren "in de overgang": een profielschets	12
3.1 Cruciale veranderingen.....	12
▪ At seventeen	
▪ 18 - 20	
▪ 21 - 25	
3.2 Eén op vier hulpvragers is jongvolwassen.....	18
▪ Alleenstaand	
▪ Alleenstaand met kinderen	
▪ Thuisloos	
▪ Instellingsverleden	
▪ Gedetineerd	
▪ Jongvolwassen vluchtelingen	
4. Jongvolwassenen op zoek naar hulp (en vice versa)	24
4.1 Overlevingsstrategieën	24
4.2 Specifieke aandachtspunten voor hulpverlening.....	25
▪ Betrouwbaarheid	
▪ Positieve benadering	
▪ Leerpotentieel aanspreken	
▪ Experimenteeruimte respecteren	
4.3 Specifieke aanpak en competenties.....	26
5. Knelpunten	28
5.1 Gebrek aan binding	29
5.2 Gebrek aan toekomstperspectief	29
5.3 Gebrek aan een betaalbare woning.....	30
5.4 Beperkte scholingsgraad en tewerkstellingskansen.....	31
6. Beleidsaandacht voor jongvolwassenen	32
6.1 Algemeen welzijnsuwerk	32
6.2 Bijzondere Jeugdzorg	33
6.3 Tewerkstelling.....	34
6.4 OCMW	34

7. Loopplanken leggen	36
8. Tot slot	38
9. Voetnoten	39
10. Bibliografie	40
10.1 Literatuur	40
10.2 Wetgeving	41
10.3 Diversen	41

Statistische bijlage

1. Aandeel jongvolwassenen in het CAW-cliënteel	2
2. Socio-economisch profiel jongvolwassenen	6
3. Profiel van de 17-jarigen	11
4. De hulpvraag van jongvolwassenen	12

COLOFON

Dit beleidsdossier kwam tot stand met de medewerking van een ad hoc werkgroep met: Joeri Noels en Miek Vandenberk (CAW Hageland), Ans Vranken en Felix De Maere (CAW De Kempen), Wim de Rop (CAW De Mare, Antwerpen), Annemie Peeters (CAW 't Verschil, Limburg), Thierry Robbesyn en Monique van Malderen (CAW Artevelde, Gent), Geert Vandenberghe (CAW Sonar, Limburg), Philippe Jacobs (CAW Leuven), Kristien d'Hollander (CAW Dak-Teledienst, Dendermonde), Linda Lievens (CAW de Poort, Brugge), Wim Delabie (CAW Piramide, Kortrijk), Didier Volders (CAW Welzijnshuis Mechelen), Franck Acke (CAW Stimulans, Kortrijk), Joke Merlaen (CAW Zuid Oost Vlaanderen), Saskia Sluys (CAW Zenne en Zoniën), Danny Lescauwaet, Veronique Hauglustaine, Cis Dewaele, Tina Demeersman en Kris Stas (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

Auteurs: Kris Stas, Ludo Serrien & Gerard Van Menxel
(statistische bijlage)
Foto's: Brandpunt 23
Eerste druk
Ontwerp: CRM Factory, Leuven
Opmaak: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
Volgnummer: BD 2008/02
Depotnummer: D/2008/11.734/3

© 2008 Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

Gehele of gedeeltelijke overname of reproductie van de inhoud van de uitgave, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden. De foto's zijn eigendom van Brandpunt 23 en eveneens auteursrechtelijk beschermd.

1. Honderden M.'s...

“

Met dit dossier ijveren we ervoor dat kwetsbare jongeren een loopplank krijgen op de brug naar de meerderjarigheid en niet meer tussen wal en schip vallen.

Het verhaal van M. is helaas niet uniek. Het staat symbool voor een problematiek die de centra algemeen welzijnswerk (CAW) al jaren ervaren: jongeren die in de overgang naar de meerderjarigheid in een zwart gat vallen, tussen wal en schip. Ervaringen, visies en aanbevelingen werden vanaf 2005 gebundeld in een sectorale werkgroep. Het “dossier” bleef wat sudderen, in afwachting van een goede aanleiding om de problematiek aan te kaarten en beleidsvatbaar te maken. Dit was en is niet zo eenvoudig in een beleidscontext die vooral wil inves-

teren in de jeugdhulp vóór 18 jaar. Sectoren worden uitgenodigd om nauwer met elkaar samen te werken in de Integrale Jeugdhulp voor -18 jarigen. De aansluitende hulpverlening aan jongvolwassenen werd een “kritische succesfactor” genoemd, maar leidde nog niet tot gerichte maatregelen. Voor de “bijzondere” jeugdzorg werden onder druk van het tekort aan opvangplaatsen voor minderjarigen, grote plannen gemaakt. Het Globaal Plan Bijzondere Jeugdzorg is volop in uitvoering en een nieuw “strategisch plan” staat in de steigers. Ook hier blijft de problematiek van de uitstroom en de zorg voor jongeren in de overgang naar

de meerderjarigheid, onderbelicht.

Toch lijkt de problematiek van de jongvolwassenen stilaan op de beleidsagenda te komen. Vlaams welzijnsminister Steven Vanackere gaf in het voorjaar 2008 de opdracht om de problematiek verder te analyseren en aanbevelingen te formuleren. Enkele prikken vanuit het werkveld hebben daartoe bijgedragen. De vaststelling in Nederland dat het aantal zwerfjongeren toeneemt, bracht de pers bij ons met de vraag hoe de situatie bij ons in Vlaanderen er voorstaat. Dit leidde tot een artikel in De Morgen, wat aanleiding gaf tot een parlementaire vraag aan minister Vanackere¹. Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk bezorgde in het kader van het structureel armoede-overleg een signaalnota (Serrien, Van Menxel & Stas, 2008) aan de minister. In de regioplannen en het ontwerp van het Vlaams beleidsplan voor de Integrale Jeugdhulp werden adviezen geformuleerd over de aansluitende hulpverlening aan jongeren boven de 18 jaar. En ook het advies van de “gemengde commissie kern-taken en programmatie autonoom algemeen welzijnswerk” wijst op de nood aan gedeelde zorg voor mensen met een meervoudige problematiek. Het verhaal van M. toont aan dat jongvolwassenen een belangrijk aandeel hebben in deze groep.

Dit dossier kan stof voor discussie geven aan de beleidsgesprekken die in het najaar van 2008 zijn gepland, zowel op initiatief van de IJH-regio Antwerpen als vanuit de afdeling beleidsvoorbereiding van het departement Welzijn en Gezondheid.

In dit dossier gaan we dieper in op de betekenis van de jongvolwassenheid als mutatie- of transitieperiode in het leven van mensen en het verhoogde

risico op sociale uitsluiting dat ermee gepaard gaat. We peilen hiernaar aan de hand van cijfergegevens en ervaringen van hulpverleners in het algemeen welzijnswerk en het profiel van de jongvolwassenen die beroep doen op het hulpaanbod. Daarna wijzen we op enkele belangrijke aandachtspunten in de hulpverlening aan jongvolwassenen. Tot slot formuleren we enkele beleidsaanbevelingen op verschillende domeinen t.a.v. jongvolwassenen in moeilijkheden.

Met dit dossier ijveren we ervoor dat kwetsbare jongeren een loopplank krijgen op de brug naar de meerderjarigheid en niet meer tussen wal en schip vallen.

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, juli 2008.

Het verhaal van M.

Op 25 juni verscheen het verhaal van M. in het weekblad Knack. M. was 18 en overleed in maart 2008. Haar dood had misschien vermeden kunnen worden, maar M. had geen boodschap meer aan al die hulpverleners. Na een lange worsteling met hun verwerkingproces besloten de medewerkers van JAC-plus (CAW Metropool, Antwerpen) om met het verhaal naar buiten te komen.

“Om de twee weken staat er hier een M. voor de deur. Net achttien, net ontslagen uit de bijzondere jeugdzorg of de psychiatrie. En allemaal licht mentaal gehandicapt en/of psychische problemen”

“Dat zijn dan nog de jongeren die tot hier geraakt zijn. Op straat lopen er nog veel meer rond. Als die aan de deur staan, staat het water hun echt aan de lippen.”

“Zo raken ze vaak in de criminaliteit, zorgen voor overlast of ze worden zwanger. Het volgende leven vol problemen. Toch is het geen oplossing om hen terug naar een instelling te sturen. Die gasten hebben daar al heel hun leven gezeten, ze zijn echt ‘instellingsmoe’. Ze hebben zo hard uitgekeken naar dat moment dat ze achttien zijn. Alleen: zonder enige vorm van begeleiding loopt dat zo goed als altijd fout af.”

2. Een levensfase — met verhoogde risico's

“

Net omwille van deze transities en keuzes is de jongvolwassenheid een zeer kwetsbare periode in het leven. Jongvolwassenen vormen in deze levensfase een bevolkingsgroep met een verhoogd risico op sociale uitsluiting.

Jong én volwassen: het lijkt de ideale combinatie. Als meerderjarige mag je stemmen, huwen, een zaak opstarten, een procedure voor de rechtbank beginnen,... kortom alles wat hoort bij het leven van een volwassene. Mét het voordeel dat je jong bent, je hebt kansen, je kan alle wegen uit en de toekomst lacht je toe.

2.1 L'âge du choix (et de l'embarras)²

Voor de meeste mensen is de jongvolwassenheid de periode waarin de belangrijkste lijnen voor het toekomstige leven worden vastgelegd. De keuzes die men in deze periode maakt op vlak van opleiding, werk, relaties, kinderen, huisvesting... zijn vaak zeer bepalend voor het verdere leven.

Zowel binnen verschillende wetenschappelijke disciplines als in beleidskringen is er aandacht voor de levenslopen van individuen en vooral van jongvolwassenen. In de periode van jongvolwassenheid worden jonge mannen en vrouwen immers geconfronteerd met verschillende belangrijke levenskeuzes en transities. Zij moeten beslissen over hun toekomstige levenspatroon en levensstijl. Daarom karakteriseren sommige auteurs deze periode als 'l'âge du choix' (LaPierre-Adamcyk e.a., 1995, cit. in Vettenburg, e.a. 2006). In het algemeen omvat deze levensperiode de overgang van afhankelijkheid naar onafhankelijkheid in financieel, sociaal en emotioneel opzicht, waarbij het opnemen van verantwoordelijkheden een belangrijk aspect is (Westberg, 2004, cit. in: Elchardus e.a., 2005).

Net omwille van deze transities en keuzes is de jongvolwassenheid een zeer kwetsbare periode in het leven. Jongvolwassenen vormen in deze levensfase een bevolkingsgroep met een verhoogd risico op sociale uitsluiting. Dat blijkt onder meer uit ervaringen in de hulpverlening aan jongvolwassenen. Dit dossier is gebaseerd op de ervaringen en vaststellingen in het algemeen welzijnswerk.

Maar ook tendensen in andere domeinen staven het zorgwekkende van de jongvolwassenheid. Ondanks ons veelgeprezen onderwijssysteem verlaat 1 op 8 jongeren het secundair onderwijs zonder getuigschrift. De 18- tot 25-jarigen zijn oververtegenwoordigd in de statistieken van de OCMW's. Steeds meer jongvolwassenen doen een beroep op de voedselbanken en gaan gebukt onder een schuldenlast. Ondanks succesvolle pogingen om de jeugdwerkloosheid te doen dalen, blijft er een belang-

rijke groep jongvolwassenen buiten het vizier van de activeringsprogramma's. De categorie van jongvolwassenen heeft tenslotte ook een relatief groter aandeel in de cijfers over zelfdoding, psychische problemen en depressie.

Deze greep uit berichtgeving is illustratief voor het feit dat de jongvolwassenheid voor sommigen een zeer wankle brug is naar het verdere leven en weinig uitzicht biedt op een gunstig toekomstperspectief. Opmerkelijk is alvast dat deze leeftijdscategorie een relatief groter aandeel vertegenwoordigt in de cliëntpopulatie van het algemeen welzijnswerk, waarbij dient opgemerkt dat er net in deze leeftijdsfase nog een grote groep jongeren is die geen contact heeft met hulpverlenende instanties.

2.2 Een verhoogd risico op sociale uitsluiting

Jongvolwassenen hebben een verhoogd risico op sociale uitsluiting. Dit blijkt duidelijk uit meerdere cijfergegevens.

Een hoger armoederisico

Onder de Vlaamse bevolking hebben jongeren (15 tot 24-jarigen) een armoederisico dat hoger is dan het gemiddelde: 19% tegenover 13% voor de totale bevolking. Zij riskeer ook langer in de armoede te blijven dan andere leeftijdsgroepen (Vranken, e.a., 2007).

Onder het cliënteel van het algemeen welzijnswerk (alle werkvormen) loopt het percentage met een inkomen onder de armoederisicodrempel op tot 67%. Maar bij jongvolwassenen onder het CAW-clieënteel loopt

dit armoedecijfer op tot 84%. Hun inkomen betrekken deze jongvolwassenen in hoofdzaak uit sociale zekerheidsuitkering, leefloon en bijstand. 23% heeft een sociale zekerheidsuitkering, 22% een OCMW-uitkering en 24% heeft geen inkomen. Slechts één op vijf jongvolwassenen heeft een inkomen uit arbeid.

Voor de afhankelijkheid van het OCMW is opvallend. De 18- tot 25-jarigen zijn oververtegenwoordigd in de statistieken van de OCMW's. Onder de ontvangers van een leefloon is één op vier (25.1%) jonger dan 25 jaar. Bij de ontvangers van financiële steun is dit 20%. Een jongere die zijn studies wil aanvragen of voortzetten kan een aanvraag voor het leefloon indienen. Op deze mogelijkheid wordt in toenemende mate beroep gedaan. In 2005 waren er zo in België 6.197 studenten die het leefloon ontvingen. Bijna zes op tien van deze ontvangers is afkomstig uit Wallonië. In het Vlaams Gewest zijn er in 2005 1.356 studerende met een leefloon.

Steeds meer jongvolwassenen doen een beroep op de voedselbanken en gaan gebukt onder een schuldenlast. Jongeren tot 25 jaar maken bijna 30% uit van de dossiers schuldbemiddeling. "Het gaat om alleenstaanden, die weliswaar werk hebben maar zichzelf van meet af aan in de schulden steken. Vaak gaat het om leerlingen uit het beroeps die op hun achttiende gaan werken, alleen gaan wonen en vervolgens op krediet hun huisraad kopen" (De Clerck, Vlaams Centrum Schuldbemiddeling, DM 18.01.2008).

Onderwijsachterstand

Onderwijs is een belangrijke hefboom om nieuwe generaties uit de armoede te lichten. Via het door-

Jongeren die in de laatste rechte lijn naar de meerderjarigheid beschouwd worden als jongvolwassenen bevinden zich eerder in een problematische “leefsituatie” dan “opvoedingssituatie”.

geven van kennis en vaardigheden kunnen de risico's op sociale uitsluiting verkleinen. De kwaliteit van het Vlaams onderwijs behoort dan wel tot de wereldtop, toch gaapt er een onderwijskloof tussen leerlingen die goed en die minder presteren en tussen hoog- en laaggeschoolden. Kinderen uit kansarme en allochtone gezinnen kennen vaak een ongelijke startpositie die zich ook doorzet in hun verdere onderwijsloopbaan. Het onderwijs reproduceert zo kennisongelijkheid en kan het zelfs versterken. Aan het einde van het gewoon lager onderwijs hebben 15% van de leerlingen minimaal een jaar leerachterstand. Aan het einde van het gewoon secundair onderwijs hebben 34% van de leerlingen minimaal een jaar leerachterstand. Eén op 8 jongeren verlaat het secundair onderwijs zonder getuigschrift.

Werkloosheid

De jonger dan 25-jarigen vertegenwoordigen in Vlaanderen een vijfde van de werkzoekenden (211.457 werkzoekenden in Vlaanderen, 2007). Jonge werkzoekenden (<25 jaar) in 2006: 41.381 waarvan 21.479 mannen en 19.902 vrouwen (Vranken e.a., 2007). Deze jongeren zijn meestal laaggeschoold (21.116) of middengeschoold (8.461). Jonge werkzoekende mannen zijn aanzienlijk lager geschoold dan jonge werkloze vrouwen. Hooggeschoolde jongeren zijn veel minder vertegenwoordigd in de werkloosheid (4.312). Het merendeel van de jonge werkzoekenden is minder dan een jaar werkloos (net als in de statistiek voor de totale actieve bevolking). Het aantal langdurige werkloze jongeren is hoger voor vrouwen dan voor mannen. Allochtonen (her-

komst uit niet EU-25) zijn sterk vertegenwoordigd (VDAB, <http://arvastat.vdab.be/nwwz/index2.htm>).

Ondanks succesvolle pogingen om de jeugdwerkloosheid te doen dalen, blijft er een belangrijke groep jongvolwassenen buiten het vizier van de activeringsprogramma's.

Psychische problemen

“Zestien procent van de 19 tot 32-jarigen heeft dusdanig ernstige problemen dat professionele hulp nodig is. Maar slechts één op de drie jongvolwassenen met psychische problemen zoekt hulp.” (Vanheusden, 2008, cit. in Beliefs about mental health problems and help-seeking behavior in Dutch young adults). Op (jong)volwassen leeftijd komt depressie vaker voor bij mensen die tijdens de puberteit problemen opkroppen. De kans op depressiviteit wordt nog verhoogd als de familie een ongewone samenstelling heeft, als de familiebanden zwak zijn en als er geweld binnen de familie voorkomt. Herkennen en vroegtijdig ‘aanpakken’ van deze factoren kan mogelijk helpen bij het voorkomen van depressies (Frank Ruiters, www.psycholoog.net). De leeftijdsgroep van jongvolwassenen scoort ook hoog in de cijfers over zelfdoding, psychische problemen en depressie. Het aandeel van zelfdoding als doodsoorzaak bij overlijden van 20-24-jarigen is gemiddeld 23% (22% jongens, 25% meisjes).

2.3 Een missing link

De verhoogde kwetsbaarheid en de risico's op sociale uitsluiting in de periode van jongvolwassenheid, vragen ook dat welzijnsvoorzieningen met hun bevoegde overheid

bijzondere aandacht besteden aan deze doelgroep. Een analyse van hun situatie leert ons mogelijk iets over de geboden én te bieden hulpverlening.

In Nederland werd de jeugdhulpverlening ruim 10 jaar geleden hervormd en hier kwam men inmiddels reeds tot de conclusie dat jongvolwassenen een ‘vergeten’ categorie dreigen te worden. Een gelijkaardige hervorming is ook in Vlaanderen opgestart met de Integrale Jeugdhulp. Deze hervormingen hebben echter uitsluitend betrekking op de hulpverlening aan minderjarigen en hun context, wat gezien de juridische context van de minderjarigheid een logische keuze is. De aandacht voor de jongvolwassenen en de zorg voor een goede aansluitende hulpverlening na 18 jaar werd terecht een kritische succesfactor genoemd voor het welslagen van de hervorming van de jeugdhulp. De meerderjarigheid is een juridisch vastgelegde grens, maar de psychische, relationele en sociologische realiteit van de leefwereld van jongeren laat zich niet op die manier indelen. Voor sommige jongeren (die we overigens vaker in de hulpverlening zien) begint de harde realiteit van de jongvolwassenheid reeds vroeger dan op 18 jaar. Voor andere jongeren is 18 een geruisloze overgang waarna men nog jaren in een soort “verlengd jeugdmoratorium” (een term van kinderrechtenspecialist Eugeen Verhellen) blijft.

De cesuur tussen minder- en meerderjarigheid is een juridische constructie die niet noodzakelijk overeenstemt met een sociologische realiteit. De overgang naar de meerderjarigheid verloopt niet op één dag (de achttiende verjaardag) maar is een proces. Voor kwetsbare jon-

geren die niet meer kunnen of willen terugvallen op de thuissituatie begint dit al voor zij 18 jaar worden. Zij botsen dan onvermijdelijk op het feit dat minderjarigen geen recht hebben op de meeste sociale voorzieningen. Om zich te handhaven zijn ze aangewezen op de hulpverlening. Maar ook de hulpverlening speelt onvoldoende in op de kritieke overgangsfase van minderjarigheid naar meerderjarigheid.

Gebrekkige aansluiting

We stellen vast dat door een gebrekkige aansluiting tussen de hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand en het algemeen welzijnswerk bepaalde jongeren tussen wal en schip vallen. In de hulpverleningspraktijk merken we twee fenomenen, die maken dat jongeren “afhaken” in de cruciale overgangperiode van minder- naar meerderjarigheid. Aan de ene kant merken we dat de comités voor bijzondere jeugdzorg vaak geen dossier meer openen voor jongeren die voor het eerst in contact komen met de bijzondere jeugdzorg op 16-17 jaar. Anderzijds vermoeden we dat een grote groep jongeren op 18 jaar, mogelijk na een langdurige begeleiding in de bijzondere jeugdzorg, de deur achter zich dichttrekt. Zij zijn “hulpverleningsmoe” en willen het alleen proberen. Enkele jaren later duiken ze weer op in de hulpverlening, wanneer hun leefsituatie totaal uitzichtloos is geworden. Beide fenomenen vragen echter meer diepgaand kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar deze groep jongeren die zelf afhaakt of geen aansluiting (meer) vindt bij de hulpverlening.

Minderjarigen die op verwijzing van het comité bijzondere jeugd-

zorg of de jeugdrechtbank begeleid worden binnen de bijzondere jeugdzorg, kunnen beroep doen op de zgn. “voortgezette hulpverlening”. Deze vrijwillige voortgezette hulpverlening is beperkt tot 20 jaar voor residentiële hulpverlening en 21 jaar voor begeleid zelfstandig wonen. Deze mogelijkheid werd in 1991 ingevoerd als een overgangsmaatregel naar aanleiding van de verlaging van de burgerrechtelijke meerderjarigheid van 21 naar 18 jaar. Tot op vandaag is deze voortgezette hulpverlening echter nooit geëvalueerd.

De leeftijdsverdeling van het aantal jongeren dat door de bijzondere jeugdbijstand is begeleid geeft het volgende beeld (Agentschap Jongerenwelzijn, gegevens 2006). Op een totaal van 19.088 jongeren is:

- 8,95% tussen 0 en 4 jaar,
- 18,61% tussen 5 en 9 jaar
- 26,34% tussen 10 en 14 jaar
- 44,12% tussen 15 en 19 jaar
- 1,98% tussen 20 en 24 jaar (de facto 20 of 21 jaar)

Deze cijfers geven duidelijk aan dat de jongeren boven de 15 jaar goed zijn voor bijna de helft van het BJB-cliënteel. Voor deze jongeren is een goede voorbereiding naar de meerderjarigheid van cruciaal belang.

Meer gedetailleerde gegevens wijzen op het belang van een goede aansluiting tussen – en + 18 jaar:

- De ratio van het aantal jongeren in de bijzondere jeugdbijstand t.o.v. de totale jongerenbevolking neemt toe met de leeftijd en is het hoogst bij 16-, 17- en 18-jarigen: rond de 2,5%, tegenover 1% bij de 12-jarigen).
- Het aantal jongeren in “voortgezette hulpverlening” bedraagt in totaal 3.053 of 16% van het totaal aantal jongeren die in 2006 het voorwerp

geweest zijn van een maatregel in het kader van de bijzondere jeugdzorg. Dit cijfer lijkt op het eerste gezicht erg hoog. Het aantal 18-jarigen is echter goed voor 10% of 2.050. Dit wijst er wellicht op dat het verlengen van een maatregel voor een groot aantal 18-jarigen samenvalt met het voleindigen van de leerplicht. Vanaf 19 jaar daalt het aantal zeer sterk naar 649, tot 291 20-jarigen en 63 21-jarigen. Hieruit blijkt dat het systeem van voortgezette hulpverlening vrij snel uitdooft na 18 jaar.

Ervaring leert bovendien dat zeventienjarigen die aankloppen bij de bijzondere jeugdzorg met een hulpvraag vaak een nul op het rekest krijgen: ze worden immers niet meer beschouwd als jongere in een ‘problematische opvoedingssituatie’. Er wordt voor hen geen dossier meer geopend. Het is steeds duidelijker dat jongeren in de laatste rechte lijn naar de meerderjarigheid reeds beschouwd worden als jongvolwassenen. Deze jongeren bevinden zich eerder in een problematische “leef-situatie” dan een problematische opvoedingssituatie. Met het oog op de continuering van de hulpverlening na de meerderjarigheid hebben deze jongeren er in principe meer baat bij om te kunnen aansluiten bij de hulp- en dienstverlening voor volwassenen, op voorwaarde dat zij ook volwaardige sociale rechten krijgen. Een bijkomend probleem is dat er voor jongeren van 17 en ouder een ongelijke instapmogelijkheid is, naargelang zij beroep doen op de bijzondere jeugdzorg of op het algemeen welzijnswerk. Binnen de bijzondere jeugdzorg financiert de Vlaamse overheid een vervangend inkomen voor jongeren in een residentie of in begeleid zelfstandig wonen. In het algemeen welzijnswerk bestaat

zulke financiering niet en is de jongere aangewezen op de bereidheid van het OCMW om financieel te steunen. De formule van het vervangend inkomen van de bijzondere jeugdbijstand is echter verre van ideaal: het leidt tot bevoegdheidsdiscussies tussen de Vlaamse gemeenschap en de OCMW’s en het ontnemt de betrokken jongeren de bijkomende “voordelen” van het statuut van leefloontrekkende.

3. Jongeren

“in de overgang”:

“

Een opvallend gegeven is alvast dat de actuele registratiegegevens aangeven dat ruim één op vier cliënten van het algemeen welzijnswerk behoort tot de leeftijdsgroep van jongvolwassenen

Het algemeen welzijnswerk heeft reeds sinds de jaren zeventig werkvormen ontwikkeld die zich specifiek richten op jongvolwassenen. Men wilde toen al tegemoet komen aan de noden van deze doelgroep, door apart aanbod te voorzien naast de voorzieningen voor volwassenen. Zowel organisatorisch als methodisch is dit aanbod verder geëvolueerd, maar de jongvolwassenen doen niet alleen beroep op dit specifieke aanbod. Een opvallend gegeven is alvast dat de actuele registratiegegevens aangeven dat ruim één op vier cliënten van het algemeen welzijnswerk behoort tot de leeftijdsgroep van jongvolwassenen (zie tabellen 1 en 2). Aan de hand van deze registratiegegevens kunnen we in dit

dossier een genuanceerd profiel schetsen van de jongvolwassenen die zich met welzijnsvragen richten tot het algemeen welzijnswerk. Deze profielschets wordt ook concreet geïllustreerd met enkele casussen uit de hulpverlening.

3.1 Cruciale veranderingen

We bakenen “jongvolwassenheid” af tot de leeftijdsfase tussen zeventien en vijfentwintig jaar. Jongeren bevinden zich op de brug naar de volwassenheid, wat specifieke vragen en problemen met zich meebrengt. Jongeren zijn nog volop in ontwikkeling en in dat ontwikkelingsproces richten zij zich steeds meer op de buitenwereld: schoolgenoten, vrienden, vrije tijd. Tussen twaalf en achttien jaar brengen jongeren heel wat tijd door in opleidingen en in de vrije tijd in de vriendenkring. De thuishaven krijgt daardoor een andere positie. Deze geleidelijke verschuiving is goed voor de ontwikkeling van jongeren tot autonome volwassenen. Maar deze overgang verloopt niet voor alle jongeren even vlekkeloos.

Jongvolwassenen bevinden zich in een zeer cruciale levensfase. Tussen 17 en 25 jaar maken jongeren veelal keuzes die heel bepalend kunnen zijn voor hun verdere leven: al dan niet studeren, werken, relaties aangaan, zich ergens zelfstandig vestigen etc. Natuurlijk zijn er ook jongeren die in deze leeftijdsfase, al dan niet bewust zelf een gezin stichten, wat heel wat verantwoordelijkheden meebrengt. Zeker wanneer dergelijke jonge ouder er alleen komt voor te staan, zonder steun van een partner of familie is de last vaak zwaar. Meestal betreft het hier alleenstaande

een profielschets

moeders.

De leefwereld van veel jongvolwassenen wordt niet bepaald gekenmerkt door stabiliteit: ze experimenteren op allerlei vlakken en zijn vaak wispelturig. De volwassen toekomst lijkt nog ver af. Huisje, boompje, beestje is nog niet echt aan hen bevestigd. Veranderen van studierichting én van lief hoort er vaak bij.

De doorsnee jongere behaalt op zijn achttiende een diploma secundair onderwijs. De wereld ligt voor hem open. Er zijn talrijke mogelijkheden als men kan en wil verder studeren. Steeds meer jongeren studeren langer, wat hen financieel afhankelijker maakt van hun ouders. Ze blijven bijgevolg vaak langer 'thuis' wonen. 'Volwassen' zijn is voor hen niet echt aan de orde; ze worden goed verzorgd en dromen van een toekomstig leven als volwaardige burger. Studeren biedt hen doorgaans een toekomstperspectief. Voor heel wat jongeren geldt dit plaatje niet. Ze hebben geen getuigschrift van secundair onderwijs op 18, ze hebben geen thuishaven waarop ze onvoorwaardelijk kunnen terugvallen en ze hebben geen zonnig toekomstbeeld. Heel wat onder hen hebben een geschiedenis van plaatsingen en bemoeienissen van hulpverleners achter de rug. Ze zijn niet alleen schoolmoe, maar ze zijn de tussenkomsten van hulpverleners vaak spuugzat. Ze willen het alleen proberen.

Heel wat van hen kloppen na enkele jaren noodgedwongen (terug) aan bij het algemeen welzijnswerk, nadat hun leefsituatie een puinhoop is geworden. Ze zijn een frustratie rijker, hun zelfvertrouwen kreeg nogmaals een deuk. Hun onmiddellijk toekomstperspectief ziet er niet echt rooskleurig uit.

Velen onder hen dreigen dan ook

uit de maatschappelijke boot te vallen: een lage scholingsgraad heeft veelal een zwakke positie op de arbeidsmarkt tot gevolg, wat dan weer een financieel zwakke positie meebrengt. Dit heeft dan consequenties op het vlak van huisvesting etc. Kortom een cirkel die tot marginalisering en maatschappelijke uitsluiting kan leiden.

Deze jongeren zijn jong, maar gedwongen om volwassen te zijn, ook al beschikken ze (nog) over onvoldoende mogelijkheden om dit waar te maken. De maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van hen zijn hoog gespannen, ze zijn immers de volwassenen van morgen. Maar wat kunnen deze jongvolwassenen van onze samenleving verwachten?

De VDAB en het OCMW treden hen tegemoet vanuit een activeringsgedachte: ze moeten immers aan de slag geholpen worden. Men is bang voor innesteling in de zorg. Men wil kost wat kost vermijden dat ze levenslange steuntrekkers worden. Dit maakt dat er heel wat maatschappelijke druk op hen komt te staan. De kwetsbare jongvolwassenen voelen dit scherp aan: ze voldoen niet, ze zijn mislukkelingen.

Heel wat onder hen hebben een geschiedenis van plaatsingen en bemoeienissen van hulpverleners achter de rug. Ze zijn niet alleen schoolmoe, maar ze zijn de tussenkomsten van hulpverleners vaak spuugzat. Ze willen het alleen proberen.

Afhankelijkheid beperkt
hun bewegingsvrijheid.

Ze kunnen er
bijvoorbeeld niet
zomaar voor kiezen
om thuis weg te
gaan en zelfstandig
te gaan wonen.

Dit heeft uiteraard
consequenties voor de
hulpverlening.

At seventeen

Medewerkers uit CAW's geven aan dat er een wereld van verschil is tussen een 17 jarige en een 24-jarige. Ze beschikken over andere vaardigheden en zijn door andere ervaringen getekend. Ze bevinden zich in een andere levensfase. Dit vraagt van de hulpverlening een andere benadering. In die zin is de term "jongvolwassene" te generalistisch, wat afbreuk doet aan specifieke kenmerken van jongvolwassenen in de verschillende fases. Daarom belichten we ze hier apart.

De cesuur tussen minder- en meerderjarigheid is een juridische constructie die niet noodzakelijk overeenstemt met een sociologische realiteit. Jongvolwassenheid begint niet bij meerderjarigheid. Uiteraard beginnen minderjarigen al voor hun meerderjarigheid stappen te zetten naar jongvolwassenheid. En zo hoort het ook. Het groeiproces als jongvolwassene neemt meerdere jaren in beslag en is voor elk individu verschillend. Juridisch

gezien zijn zeventienjarigen wat professor Verhellen treffend noemt: "de nog nieters". Ze zijn afhankelijk van volwassenen in zowel sociaal-economisch als juridisch opzicht. Ze kunnen nog niet stemmen, nog geen zaak opstarten, nog geen huwelijk aangaan zonder toestemming van de ouders, ze zijn rechtsonbekwaam, kunnen geen leefloon ontvangen, kunnen niet verzoeken om euthanasie etc. Afhankelijkheid beperkt hun bewegingsvrijheid. Ze kunnen er bijvoorbeeld niet zomaar voor kiezen om thuis weg te gaan en zelfstandig te gaan wonen. Dit heeft uiteraard consequenties voor de hulpverlening. Bij elke overwogen stap moet de hulpverlening rekening houden met de juridisch zwakke positie van de minderjarige. Ouders worden best actief betrokken bij beslissingen die de jongere aangaan, om te vermijden dat er moeilijkheden bijkomen. Bij conflictueuze relaties met ouders zal bemiddeling aangewezen zijn. In het meest extreme geval zal een externe organisatie gemandateerd knopen moeten doorhakken in het belang van alle betrokkenen.

Het verhaal van Benny

Bennys moeder klopt aan bij de dienst met de vraag of ze Benny nog verder moet onderhouden. Benny heeft zijn lasopleiding stopgezet. Hij is ingeschreven bij de VDAB als werkzoekende. Hij leeft totaal een eigen leven. Komt thuis wanneer hij zin heeft en ligt tot s' middags op bed. Zijn ouders hebben niet de indruk dat hij echt actief naar werk zoekt en hebben geen flauw idee waar hij altijd rondhangt. Wanneer ze hem polsen naar zijn plannen reageert hij geprikkeld. Moeder heeft het gevoel dat Benny het ouderlijk huis gebruikt als een goedkoop hotel waar zijn bedje gespreid staat. Ze overweegt om hem buiten te zetten.

In het algemeen welzijnswerk erkennen we zeventienjarigen expliciet als jongvolwassenen. We willen immers dat ze vlot de overgang naar de meerderjarigheid kunnen maken en willen hen ondersteunen bij hun hulpvragen.

18-20

In 1990 werd de meerderjarigheid verlaagd van 21 tot 18 jaar. Sindsdien worden jongeren vanaf 18 geacht te behoren tot de ‘volwassenenwereld’. Maar de nodige waarborgen ontbreken om deze jongeren op een volwaardige manier te laten participeren aan de samenleving. Het statuut van meerderjarige heeft heel wat gevolgen voor de positie van de achttienjarige op verschillende terreinen: juridische handelingsbekwaamheid, leerplicht, huwelijk, ouderlijke aansprakelijkheid, ontvoogding, ... Maatschappelijk gezien bevindt een achttienjarige zich nochtans vaak in een status van ‘nog niet’: nog geen diploma, nog geen werk, nog geen inkomen etc. Een kloof tussen wet en realiteit, op een scharnierleeftijd in het leven.

Voor een aantal jongeren is deze fase van de jongvolwassenheid een zeer ‘kritische’ fase: ze slagen er moeilijk in om aansluiting te vinden bij de volwassenenwereld. Het zijn nu precies die jongeren die we in de hulpverlening tegenkomen.

Ook voor ouders rijzen er in deze periode vaak moeilijkheden. Denk maar aan het verhaal van Benny:

Bennys moeder klopt aan bij de dienst met de vraag of ze Benny nog verder moet onderhouden. Benny heeft zijn lasopleiding stopgezet. Hij is ingeschreven bij de VDAB als werkzoekende. Hij leeft totaal een

eigen leven. Komt thuis wanneer hij zin heeft en ligt tot ‘s middags op bed. Zijn ouders hebben niet de indruk dat hij echt actief naar werk zoekt en hebben geen flauw idee waar hij altijd rondhangt. Wanneer ze hem polsen naar zijn plannen reageert hij geprikkeld. Moeder heeft het gevoel dat Benny het ouderlijk huis gebruikt als een goedkoop hotel waar zijn bedje gespreid staat. Ze overweegt om hem buiten te zetten.

Dergelijk verhaal blijft niet altijd bij een voornemen. Het gebeurt dat jongeren na hun 18de op straat gezet worden, met de boodschap “en trek nu maar uw plan”. In sommige situaties doen ouders zelfs beroep op de vrederechter om uitzetting te vragen. Meestal gaat hieraan een hele geschiedenis vooraf. Soms voelen ouders zich regelrecht geterroriseerd door hun inmiddels meerderjarige kinderen. Maar daar staan de betrokken jongeren dan: geen steun meer van familie, niet klaar om zelfstandig te functioneren, geen onmiddellijk vooruitzicht op een baan... Geen idee van welk hout ze pijlen moeten maken.

De meeste jongeren maken in deze leeftijdsfase de keuze om verder te studeren, want het is in deze jaren dat de fundamenteën voor de beroepsloopbaan gelegd worden. Jongeren die hun secundair onderwijs niet voltooiën hebben in deze fase al aanzienlijk minder kansen. Maar ook zij dromen van een doorsnee volwassen leven mét materiële welstand. De diensten begeleid zelfstandig wonen maken het vaak mee: jongeren stellen eisen aan een woning en aan wooncomfort die ze nooit kunnen realiseren met bv. het leefloon. Alleen wonen zonder tv aansluiting, zonder mobiele telefoon, zonder keukentoestellen, zonder

deftig salon etc lijkt onoverkomelijk. De uitdaging van kopen op krediet ligt vaak voor het grijpen, met voorspelbare gevolgen. Vooral voor deze jongeren is de kennismaking met het meerderjarige leven zeer frustrerend. Ze willen wel mee in de “mainstream” maar het lukt hen niet.

Anderzijds zijn er ook “nieuwe” meerderjarigen die willen bewijzen dat ze op eigen benen kunnen staan en ze proberen het alleen. Er zijn er die slagen, maar evengoed zijn er waar de neerwaartse spiraal begint te draaien. Er zijn ook de “laatbloeiers” in het secundair onderwijs: ze hebben hier en daar een jaar gedubbeld en zijn op hun achttiende verjaardag nog volop bezig met hun secundair onderwijs. Dit vormt op zich geen probleem, zolang ze er niet alleen komen voor te staan, want dan knelt het schoentje.

Zelfstandige meerderjarige scholieren zijn bij het OCMW niet welkom met een vraag om steun. Natuurlijk is er de onderhoudsplicht van de ouders zolang jongeren niet afgestudeerd zijn, maar deze afdwingen is niet altijd realiseerbaar. Er is in Vlaanderen zeker geen algemeen beleid om deze jongeren vooral te stimuleren om hun secundair onderwijs op een of andere manier te voltooien. Jongeren voelen zich soms zelfs tegengewerkt. Voor vele jongeren ligt hier trouwens een belangrijk motief om gebruik te maken van de voortgezette hulpverlening binnen de bijzondere jeugdzorg.

21-25

Voor deze leeftijdsgroep liggen de kaarten vaak helemaal anders dan voor hun jongere broeders: zoals

we reeds zegden zijn er jongeren die terecht komen bij de hulpverlening nadat ze eerst op eigen kracht probeerden op eigen benen te staan na meerderjarigheid. Sommigen onder hen werden inmiddels ouder van één of meerdere kinderen. Hun leefsituatie is soms al behoorlijk ontwricht vooraleer ze de moed opbrengen om aan te kloppen bij een hulpverleningsinstantie. Eén of andere crisis (uithuiszetting, scheiding, verlies van werk bijvoorbeeld) dwingt hen vaak om hulp te aanvaarden. Voor hen begint een hulpverleningsproces meestal met grote schoonmaak in hun sociale administratie. Ze hebben ondersteuning nodig om na te gaan welke rechten ze kunnen uitputten om hun schip weer enigszins vlot te krijgen (Vandenberk, M., 2006).

Voor deze jongeren is het niet prettig om onder ogen te moeten

Ronny

Ronny heeft een zware jeugd gehad. Rond zijn 4 jaar werd hij seksueel misbruikt. Moeder meldde zich samen met de kinderen aan in een vluchthuis. Nadien nam het gezin intrek in een sociale woning. Voor zijn 12de werd hij geplaatst en heeft hij in verschillende instellingen gezeten tot zijn 17de. Hij heeft relatief goede herinneringen aan deze periode. Tijdens zijn puberteit verzette Ronny zich fel tegen zijn moeder tot het onhoudbaar werd. Ronny koos ervoor om bij vader te gaan wonen. Hij had vader al die jaren niet gezien en was benieuwd wie hij geworden was. Vader kreeg financiële problemen en betrok zijn zoon hierin door zaken op zijn naam te zetten. Op een dag heeft hij Ronny's bankrekening geplunderd. Ronny is toen bij zijn moeder ingetrokken. Hij was bijna 19 jaar. Niet veel later kwamen deurwaarders bij haar aankloppen. Het ging om schulden die vader op zijn naam gemaakt had. Moeder kon dit niet aan en heeft hem gevraagd om te verhuizen. Hij is dan bij een vriend in een stad ingetrokken. Na een jaar is hij daar vertrokken omdat die vriend aan de drugs zat en hem afperste. Hij klopte aan bij een crisisopvangcentrum, om van daaruit naar een jongerenopvangcentrum te gaan, waar hij zijn vriendin leerde kennen. Zij studeerde in Leuven. Omdat hij dichterbij haar wou zijn, deed hij zijn aanvraag in Halte 51 (opvangcentrum voor jongeren). Zijn doelstellingen waren budgetbeheer, werken, en op termijn alleen wonen met nazorg.

Na wat moeilijkheden kon Ronny zich vinden in het gestructureerde leven op Halte 51. Op korte tijd bracht hij zijn administratie weer in orde en vond hij werk, dat hij zonder veel problemen volhield. Hij investeerde in het groepsleven, wat hem een zekere positie opleverde. Aanvankelijk liep budgetbeheer zeer moeilijk. De eerste maand hield hij zijn loon achter. Gezien zijn voorgeschiedenis was het zeer moeilijk voor hem om hierover vertrouwen te geven. Geleidelijk aan kon hij ook toegeven dat hij niet alles snapte, werden de schulden geïnventariseerd en werd

er een afbetalingsplan opgesteld. Budgetbeheer is altijd moeilijk gebleven.

Tijdens het verblijf viel het al gauw op dat Ronny voortdurend straffe verhalen vertelde die waarschijnlijk niet klopten. Dit is voor hem zeer moeilijk bespreekbaar. Hij erkent dat hij dit vroeger wel deed omdat hij zich schaamde voor zijn thuissituatie. Er werden hier afspraken rond gemaakt en we merkten dat tijdens het verblijf deze verhalen afnamen. Na 6 maanden is hij met een korte nabegleiding alleen gaan wonen in een gemeenschapshuis. Naar eigen zeggen had hij op Halte 51 vooral geleerd vol te houden en te vertrouwen in budgetbeheer. Budgetbeheer via het OCMW wilde hij evenwel niet. Bijna al zijn schulden waren afbetaald.

Ondanks positieve berichten van Ronny, bleek het na enkele maanden toch niet zo goed meer te gaan. Een half jaar na zijn verblijf deed hij opnieuw een aanvraag op Halte 51. Maar na een verblijf van 1 dag verdween hij zonder uitleg. Negen maanden later dook hij opnieuw op om een aanvraag te doen. Hij stond terug bij af: geen werk, geen woonst, schulden, een relatie die op de klippen was gelopen. Ditmaal wilde hij ook iets rond zijn fantasieverhalen doen. Hij zag hierin de kiem van zijn problemen. Zijn relaties liepen hier steeds op stuk en hij had hierdoor al veel vrienden verloren.

Ronny verbleef 3 maanden op Halte 51. De doelstellingen werken, geldbeheer en sporten werden zonder veel problemen opgestart. In begeleiding gaan bij het CGGZ voor gesprekken over zijn fantasieën was moeilijker. Hij bleef het belang ervan inzien, maar probeerde deze gesprekken steeds uit te stellen. De begeleiding was erop gericht om hem blijvend te confronteren met het belang hiervan, zonder te dwingend te willen zijn. De straffe verhalen kwamen tijdens het tweede verblijf ook nog nauwelijks op de voorgrond. Intensief sporten speelde een belangrijke rol in het creëren van een positief zelfbeeld, waardoor deze verhalen minder belangrijk werden.

Deze jongvolwassenen zien zich voor een dubbele verantwoordelijkheid geplaatst. Ze verdienen meer maatschappelijke aandacht om te vermijden dat generatiearmoede ontstaat of bestendig wordt.

zien dat hulp nodig is. Ze zijn immers al niet meer zo jong en voelen zich vaak mislukt. Opnieuw een toekomstperspectief bieden is een belangrijke opdracht voor de hulpverlening. Het is voor jongvolwassenen moeilijk om te moeten toegeven dat het hen alleen nietecht lukt, desmaakvan mislukking is bitter. Wanneer je dit gevoel van een mislukking te zijn toevoegt aan een eerder lage scholingsgraad, beperkte vooruitzichten op een goede tewerkstelling en een zwak sociaal netwerk dan is de negatieve cirkel helemaal rond. Het is niet eenvoudig om met deze jongeren te werken naar een hoopvol toekomstperspectief. Hier ligt nochtans de belangrijkste uitdaging voor de hulpverlening: mee geloof in een perspectief creëren.

3.2 Eén op vier hulpvragers is jongvolwassen

Uiteraard is er over elke jongvolwassene die bij het algemeen welzijnswerk aanklopt een ander verhaal te vertellen, maar toch geeft het verhaal van Ronny goed weer hoe een begeleiding van een jongvolwassene kan verlopen. Belangrijk in het verhaal van Ronny is dat hij altijd zelf keuzes maakt en daarop aangesproken wordt. Je kan vanuit hulpverlening niets opdringen aan een jongere, tenzij hij zelf het belang ervan kan zien. Het verhaal geeft ook goed weer dat geduld echt een belangrijk aspect is bij het werken met jongvolwassenen. Het volgen van het groeitempo van Ronny leidt tot voortgang in zijn persoonlijke situatie. Ronny krijgt langzamerhand vertrouwen in zichzelf en zijn toekomst. De precaire leefsituatie van jongvolwassenen wordt bevestigd

door de gegevens uit de cliëntregistratie van de centra algemeen welzijnswerk (CAW). Zeer opvallend is het feit dat het aantal cliënten van de leeftijdsgroep van jongvolwassenen (18-25 jaar) in haast alle vormen van hulpverlening in verhouding tot de totale populatie zeer hoog scoort (bijlage 2.1).

In het CAW-onthaal is 25% van de cliënten jongvolwassen. Dit gaat om 19.774 onthaalde personen van 18 tot en met 25 jaar. In begeleiding staan de jongvolwassenen voor 17% van het totaal cliënteel of 5.018 begeleidingen. In de leeftijdscategorie 18-25 jaar worden het grootste aantal cliënten onthaald door de JAC's (8.315), het algemeen ambulante aanbod (3.306), de opvangcentra voor jongeren (1.464), de residentiële crisisopvang (1.359), algemene opvangcentra voor mannen (793), slachtofferhulp (757) en het justitieel welzijnswerk (658).

Uit deze cijfers zouden we kunnen afleiden dat jongvolwassenen zeer goed door de hulpverlening bereikt worden. We vrezen echter dat we in het algemeen welzijnswerk slechts het topje van de ijsberg zien. Een groot aantal van de bereikte jongvolwassenen kampt immers met zeer ernstige problemen op meerdere levensdomeinen en heeft totaal geen toekomstperspectief. Uit hun levensverhalen blijkt ook dat zij lange tijd geen contact hebben gezocht of gevonden met de hulpverlening of met andere voorzieningen. Uit de gegevens kunnen we enkele profielkenmerken afleiden van de jongvolwassenen die hulp zoeken in het algemeen welzijnswerk (bijlage 2.2).

Alleenstaand

Het aandeel alleenwonende en ongehuwde mannen is 39% tegenover 17% vrouwen. Het sectorgemiddelde ligt in dezelfde lijn. Alleenwonende mannen zijn met 44% het sterkst vertegenwoordigd onder de 21 t/m 25-jarigen. Nochtans is hun aandeel bij de 18 t/m 20-jarigen ook zeer aanzienlijk (37%).

Hier verschijnt de categorie van de “man alleen”, die ook typisch is voor het profiel van de mannelijke thuisloze.

Alleenstaand met kinderen

Een groot aantal jongvolwassenen in de hulpverlening heeft zelf kinderen: 21% van de 18-25-jarige heeft één of meerdere kinderen. Bij de jongvolwassen mannen is ruim tien procent vader van minstens één kind. Ter vergelijking: de gemiddelde maternale leeftijd van de Vlaamse vrouwen bij een eerste geboorte is 27,9 jaar.

Eén derde van de jongvolwassen vrouwen die een beroep doen op het algemeen welzijnswerk is moeder van een of meerdere kinderen. Het gaat meestal om alleenstaande moeders. In de helft van de gevallen is de jonge moeder tijdens de begeleiding in een CAW vergezeld van de kinderen. In de andere helft is er mogelijk een gescheiden opvang van moeder en kind. Deze jongvolwassenen zien zich voor een dubbele verantwoordelijkheid geplaatst: enerzijds trachten ze een plaats te verwerven in de samenleving als volwassene maar tegelijkertijd dragen ze de zorg voor hun kinderen en willen ze deze een gunstig toekomstperspectief bieden. Zij verdienen meer maatschappelijke

aandacht om te vermijden dat generatiearmoede ontstaat of bestendig wordt.

Het aanbod van Kind en Gezin voor ouders met baby's heeft een belangrijke preventieve functie: zowel de bezoeken aan de consultatiebureaus als de huisbezoeken geven ouders de mogelijkheid om alle mogelijke vragen inzake de zorg voor hun kind te stellen. Allerhande vragen over opvoeding, vormen het onderwerp.

Thuisloos

Jongvolwassenen stellen vaker een vraag naar residentiële opname (23%) dan oudere volwassenen (16%). Voor de totale populatie is dit 8%. 14% van de jongvolwassenen die beroep doen op het CAW, heeft geen (vaste) verblijfplaats of onderkomen. Jongvolwassenen zijn ook sterk vertegenwoordigd in de crisishulpverlening van het algemeen welzijnswerk: 24% in het crisisonthaal en 18% in crisisbegeleiding.

Het aantal jongvolwassenen thuislozen van 18-25 jaar die opgevangen werden in de thuislozenzorg van het algemeen welzijnswerk bedroeg in 2006: 2448 (1456 mannen, 986 vrouwen). Samen goed voor één vierde van de totale opgevangen populatie.

België beschikt niet over gegevens over jongeren die op straat leven. Hoogstens zijn daarvan schattingen te maken via bijvoorbeeld het straathoekwerk.

Fatihah

Fatihah heeft het als alleenstaande jonge moeder allesbehalve gemakkelijk: ze droomt ervan om haar opleiding als kapper af te maken. Ze kan nochtans geen beroep doen op haar familie om haar dochtertje van 1 jaar op te vangen. Haar familie keerde haar zowat de rug toe toen Fatiah hen vertelde dat ze onverwacht zwanger werd van haar toenmalig vriendje. De relatie sprong onder druk van de beide families af. Ze woont nu alleen en krijgt ondersteuning van een dienst begeleid wonen. In de vakantieperiodes wordt een beroep gedaan op een steungezin voor haar kindje om Fatiah wat ademruimte te gunnen.

Gedetineerde jongvolwassenen behoren vaak tot achtergestelde groepen: ze hebben weinig mogelijkheden en kansen. Ze hebben het gevoel dat ze in deze samenleving niet van tel zijn.

Instellingsverleden

Een opmerkelijke vaststelling is dat vele jongvolwassenen als minderjarigen reeds vrijwillig of gedwongen geholpen werden in de bijzondere jeugdbijstand. Wetenschappelijk onderzoek bevestigt dit beeld (Vettenburg e.a., 2006; Elchardus & Smits, Het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen van jongvolwassenen. Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel, 2005; De Meyer, Princen, Van Regenmortel, 1997, Maatzorg in de thuislozenzorg. Een proces van herankeren, Leuven, KULeuven, Hoger Instituut voor de Arbeid, 244p; Van Regenmortel 2002 en Van Regenmortel, e.a., 2006, Driesens en Van Regenmortel, 2006). Uit het praktijkonderzoek ‘Verbinding verbroken’ over thuisloosheid (Van Menxel e.a., 2003) bleek dat 27% van de thuislozen ooit verbleef in een voorziening van de bijzondere jeugdzorg. Sinds 1982 is het aantal thuisloze jongvolwassenen dat ooit in een voorziening verbleef of die geplaatst werden in een gezin gestegen van 27 % naar 49%. Van die 49% in 2002 verbleef 27% in de bijzondere jeugdzorg, 13% in de gehandicapenzorg en was 9% geplaatst in een gezin. Jonge thuislozen scoren hoger op “instellingsverleden” dan oudere thuislozen. Ook Van Regenmortel e.a. (2006) wijzen in hun onderzoek “Zonder (t)huis” over de sociale biografieën van thuislozen en hun toegang tot hulpverlening en voorzieningen expliciet op de erg precare situatie van jongvolwassenen.

Gedetineerd

Ruim 26% van de cliënten op onthaal bij justitieel welzijnswerk is tussen de 18 en de 25 jaar. In begeleiding maken ze 20% uit van het publiek van JWW. Het betreft hier voornamelijk mannen. De jongvolwassenen zijn in deze groep dus zeer ruim vertegenwoordigd!

Gedetineerde jongvolwassenen behoren vaak tot achtergestelde groepen: ze hebben weinig mogelijkheden en kansen. Hun financieel administratieve situatie is niet echt rooskleurig te noemen. Ze hebben het gevoel dat ze in deze samenleving niet van tel zijn. Psychische problemen en verslavingsproblematiek zijn vaak aan de orde. Ze hebben weinig vertrouwen in voorzieningen en kunnen slechts beperkt terugvallen op ondersteunende netwerken.

De detentieproblematiek bij jongvolwassenen verdient bijzondere aandacht. De groep jongvolwassenen is immers oververtegenwoordigd in de gevangenispopulatie, en dit terwijl detentie de moeilijkheden voor jongvolwassenen eigenlijk alleen maar versterkt en een zware stempel drukt op de toekomst.

Een onderzoek van het universitair centrum Limburg leert dat 70% van de gedetineerden jonger is dan 35 jaar en 95% hiervan zijn mannen (Van Haegedoren, M. e.a. 2001). Een profielstudie van de gevangenis van Hoogstraten (een open regime gericht op voorbereiding op de arbeidsmarkt) leert dat maar liefst 42% van de populatie daar tussen de 18 en de 25 jaar is. De jongvolwassenen zijn in deze groep dus zeer ruim vertegenwoordigd.

Het socio-economisch profiel van deze groep is als volgt: tweederde van

de populatie komt uit een gemeente of stad gekenmerkt door sociale achterstelling; ze hebben weinig familiale en sociale bindingen: het gaat vaak om alleenstaanden, niet gehuwden, vaak zonder partner; de helft van hen kwam ooit in aanraking met de bijzondere jeugdzorg; vaak gaat het om laaggeschoolden, 80% heeft geen diploma, een getuigschrift lager onderwijs of een getuigschrift lager secundair; een groot deel van hen was niet beroepsactief voorafgaand aan de detentie. Heel wat gedetineerden hadden reeds financiële problemen voor de detentie. De culturele diversiteit onder deze populatie is bijzonder groot: 40 % beschikt over een andere nationaliteit dan de Belgische. De gevangenispopulatie telt een 100-tal verschillende nationaliteiten. In 40% van de situaties wordt men verdacht van of veroordeeld voor het plegen van vermogensdelicten, meestendeels gaat het om diefstallen. 21% betreft delicten tegen personen, waaronder vooral slagen en verwondingen. In 22% van de situaties gaat het om drugsgerelateerde feiten.

De opsluiting in een strafinrichting versterkt de bestaande problemen en moeilijkheden. De detentiesituatie op zich brengt veel stress met zich mee, het kost veel energie om zich te handhaven binnen het regime. Een eerste confrontatie met de gevangenis betekent vaak totale ontredding: angst, wantrouwen, gevoelens van onveiligheid en onzekerheid. Er is onzekerheid over het verdere verloop van de strafprocedure: dit zijn dan ook vaak de eerste vragen aan hulpverleners. Wat staat me nu verder te wachten? Als gedetineerde ben je volledig overgeleverd aan het systeem, elke verantwoordelijkheid of keuzevrijheid wordt je ontnomen.

Je bent totaal afgesneden van de buitenwereld en alle sociale rollen worden herleid tot slechts één rol: die van gedetineerde. Vaak worstelt men ook met existentiële vragen, schuld en schaamtegevoelens.

Door de detentie duiken heel wat nieuwe problemen op: je verliest je woonst en je werk, relaties staan op een laag pitje, contacten met familie en kinderen worden vaak verbroken. Het is allesbehalve eenvoudig om te reïntegreren vanuit dergelijk sociaal isolement. Vragen naar contacten met het thuisfront zijn dan ook vaak het meest urgent. De hulpverlening kan hierbij een brug vormen tussen de gedetineerde en zijn achterban. In veel gevallen kan men niet terugkeren naar het thuismilieu en moet men helemaal opnieuw beginnen. Vanuit de gevangenis komen heel wat jongvolwassenen dan ook terecht in de thuislozenzorg of begeleid (zelfstandig) wonen, om via deze weg op eigen benen te gaan staan.

De detentiesituatie creëert een grote onzekerheid over de toekomst. Bovendien krijg je een zwaar stigma mee bij vrijlating: ex-gedetineerde! Een jongvolwassene die geconfronteerd is geweest met detentie heeft het dan ook extra moeilijk om een plek in te nemen in de samenleving: hij heeft figuurlijk gesproken een zware bol aan het been.

Het aantal jongvolwassen thuislozen van 18-25 jaar die opgevangen werden in de thuislozenzorg van het algemeen welzijnswerk was in 2006 goed voor één vierde van de totale opgevangen populatie.

Hassan

Hassan, een jongere van Palestijnse origine, meldt zich aan op het Jongerenadviescentrum. Samen met een begeleider van een opvangcentrum voor minderjarige asielzoekers stelt hij een vraag naar BZW. Hij woont sinds 10 maanden in het opvangcentrum. Omwille van zijn bijna 18 jarige leeftijd moet hij het centrum verlaten en wil hij graag op eigen benen staan. Door zijn beperkt sociaal netwerk en praktische en administratieve moeilijkheden wil hij hierbij graag ondersteuning. Zijn voorkeur gaat naar Leuven waardoor hij op JAC Leuven terechtkomt. Naast een vriend in Leuven en de jongeren van het centrum bestaat zijn netwerk uit zijn voogd en verschillende betrokken diensten. Hij spreekt net voldoende Nederlands om samen met de begeleider van het centrum zijn situatie te bespreken. Op structureel vlak ervaart hij vooral onduidelijkheden over zijn leeftijd en zijn nationaliteit. De geboortedatum op zijn witte kaart (BIVR) komt niet overeen met de datum vastgesteld door een botscan van de Dienst Vreemdelingenzaken. Dit roept vraagtekens op bij het OCMW wanneer hij zijn aanvraag voor een huurwaarborg doet. Door het OCMW wordt hij in eerste instantie als een minderjarige beschouwd (volgens de datum van DVZ). Het opvangcentrum daarentegen neemt de datum van zijn witte kaart in aanmerking waardoor hij niet langer in het centrum kan blijven. Daarnaast zit hij in een procedure van staatsloze. Op zijn witte kaart staat de Israëliëse nationaliteit terwijl hij van Palestina is. Hiermee is zijn advocaat bezig. Er worden vooral praktisch en administratieve doelstellingen vooropgesteld om tijdens de begeleiding op te nemen. In eerste instantie wordt een aanvraag voor huurwaarborg en leefloon bij het OCMW gedaan. Tegelijkertijd wordt gezocht naar een studio om een huurcontract te kunnen voorleggen. Naast een taalcursus Nederlands kan er via de VDAB een beroepsopleiding gezocht worden en een arbeidskaart worden aangevraagd. De begeleiding start met onduidelijkheid over zijn leeftijd, betwistingen bij de betrokken OCMW's, moeilijkheden met het zoeken naar huisvesting en het regelen van een huurcontract. Bovendien wordt hij van het kastje naar de muur gestuurd om zijn verlenging van zijn witte kaart in orde te krijgen. De stappen die ondernomen worden gebeuren in overleg met zijn voogd. Enkele maanden later loopt de begeleiding echt vlot en gaat het goed met de jongere. De kwestie met de BIVR is opgelost geraakt. Ondertussen is een nieuwe verlenging aangevraagd. Hij heeft een goed betaalbare studio, een redelijke huisbaas, leefloon via het OCMW, is ingeschreven bij de mutualiteit, hij volgt een cursus Nederlands bij het Centrum voor Volwassenenonderwijs, beheerst de taal al goed en is ingeschreven bij de VDAB. Dan komt het bericht dat zijn verblijfsrecht wordt ingetrokken. Als hij wil weten wat het antwoord is op zijn vraag tot regularisatie, zal hij een tijd moeten overleven in de illegaliteit...

Jongvolwassen vluchtelingen ⁴

Minderjarige en meerderjarige jongvolwassen vluchtelingen bevinden zich per definitie in een bijzonder kwetsbare positie. De meeste bekomen uiteindelijk geen definitief verblijfsrecht. Dit betekent dat ze moeten kiezen tussen terugkeren naar het herkomstland of onderduiken in de illegaliteit. De boodschap die ze vanuit onze gemeenschap krijgen is op zijn zachtst gezegd dubbelzinnig: “we verwachten als Belgen dat jij al het mogelijke doet om je te integreren en hebben er zelfs gemeenschapsgeld voor over om jou daarin te ondersteunen, maar... we garanderen allerminst dat jij hier ‘kan’ blijven, want misschien zullen we je het land uitzetten.” In de casus zitten een aantal voorbeelden van administratief geweld. De onzekerheid over het verblijfsperspectief is daar een voorbeeld van, maar ook het leeftijdsverschil (identiteitsdocument – leeftijd volgens DVZ) en het illegaal verblijf terwijl een procedure blijft lopen. Dit is niet alleen een erg moeilijke situatie voor de jongeren in kwestie maar ook voor de hulpverleners die met hen werken: ze worden immers geconfronteerd met het geschonden vertrouwen in deze maatschappij, met depressie en agressie. Jongere en hulpverlener ervaren voortdurend machteloosheid.

Tenslotte is het hele traject erop gericht geweest de jongere voor te bereiden op een toekomst in de legaliteit en heeft hij weinig vaardigheden geleerd die van pas komen om te overleven in de illegaliteit.

Minderjarige en meerderjarige jongvolwassen vluchtelingen bevinden zich per definitie in een bijzonder kwetsbare positie. De meeste bekomen uiteindelijk geen definitief verblijfsrecht. Dit betekent dat ze moeten kiezen tussen terugkeren naar het herkomstland of onderduiken in de illegaliteit.

4. Jongvolwassenen

— op zoek naar hulp (en vice versa)

Uit de werkgroep jongvolwassenen kwamen twee belangrijke vaststellingen naar voor over het werken met jongvolwassenen. Enerzijds heeft men als hulpverlener het idee dat jongvolwassenen niet altijd inzicht hebben in hun probleemsituatie. Men spreekt over het ontbreken van probleembesef. Anderzijds worden jongvolwassenen gezien als flexibele klanten: ze willen vooruit, maar zijn vaak wispelturig. Het vraagt heel wat dynamiek van hulpverleners om met deze doelgroep om te gaan. Deze twee vaststellingen verklaren misschien het hoge cijfer van afgebroken begeleidingen.

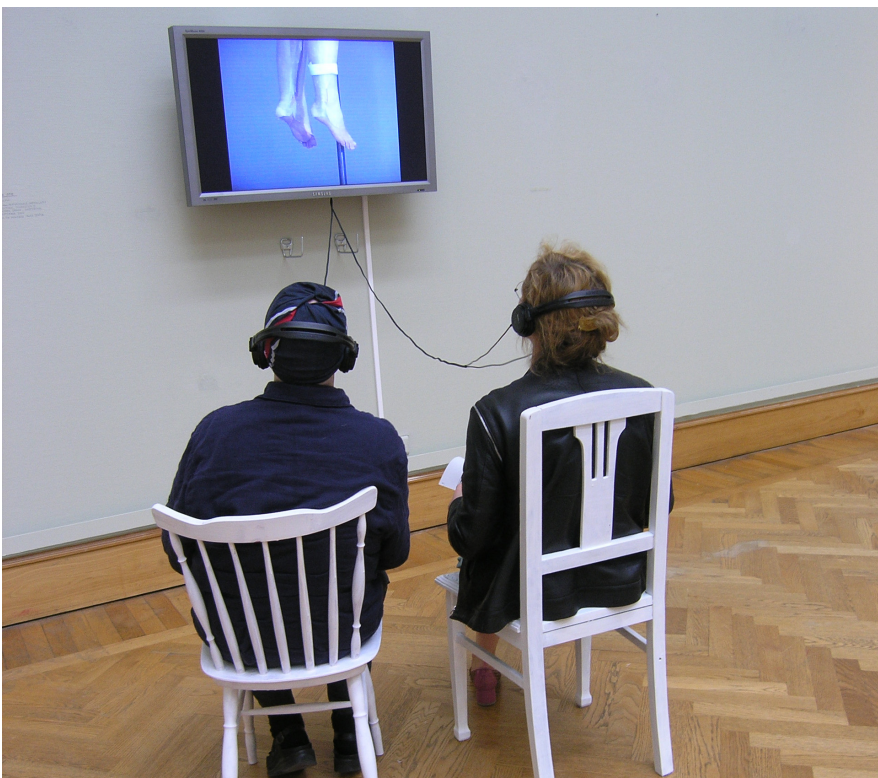
Belangrijk om hierbij te vermelden is dat bovenstaande vaststellingen gebeuren door hulpverleners: allicht hebben zij een andere kijk op de situatie dan jongeren zelf.

4.1 Overlevingsstrategieën

Jongeren vinden dat ze in eerste instantie hun moeilijkheden zelf moeten oplossen. Het hoort niet bij de maatschappelijke kijk op jongeren om problemen te hebben: ze behoren immers tot de ‘zorgeloze’ jeugd. Wanneer ze al overwegen om iemand aan te spreken doen ze dat eerst in hun onmiddellijke omgeving. Het is voor hen zeker geen evidente stap om een beroep te doen op een hulpverlenende instantie. Er is namelijk heel wat schaamte over hun problemen. Dit wordt begrijpelijk wanneer je weet dat het in de knoop liggen met zichzelf en moeilijkheden in de relatie tot de ouders hoog scoren. Moeilijkheden die niet echt praktisch van aard zijn en dicht op het eigen vel zitten!

Bovendien geven ze aan dat ze weinig bekend zijn met het hulpverlenend aanbod. Bekendmaking van het aanbod is een aanbeveling die ze doen en dit zou best gebeuren op een moment dat ze nog niet met moeilijkheden zitten. De schoolse periode wordt als het ideale moment gezien om in het vizier te komen of de vrije tijd, maar het gebeurt best niet op een opdringerige manier.

Het zogenaamd gebrek aan probleembesef kan op twee manieren geduid worden. Je kan dit zien als een vorm van struisvogelpolitiek: kop in de grond en verder doen, niet onder ogen zien van de vele moeilijkheden, vermijdingsgedrag, gebrek aan verantwoordelijkheid. Maar je kan dit evengoed zien als een manier van overleven: korte termijn perspectief doet minder pijn. Hoe kom ik deze dag door wordt dan eerder de vraag dan wat wil ik bereiken op

langere termijn? Je kan stellen dat er eerst geloof moet zijn in lange termijn vooraleer men de durf kan opbrengen om ernaar te gaan kijken. Eens er positief perspectief is, is het waarschijnlijk minder moeizaam om moedig puin te ruimen in het hier en nu.

4.2 Specifieke aandachtspunten voor hulpverlening

Naast het gegeven dat het hulpaanbod voor jongeren te weinig bekend is geven ze ook aan wat ze van hulpverlening verwachten. Jongvolwassenen weten immers perfect hoe ze benaderd willen worden.

Betrouwbaarheid

Zo geven jongeren aan dat ze hulpverleners niet echt vertrouwen: “wat gaan ze doen met de informatie wanneer ik me kwetsbaar opstel”? Deze bemerking is niet mis te verstaan. Hulpverleners moeten van bij de aanvang van het contact haarscherp aangeven hoe ze met informatie omspringen. De verhouding naar de ouders moet helder zijn. Wat zal al dan niet worden doorgegeven, wanneer ouders ernaar vragen? Dit geldt zowel voor minderjarigen als voor meerderjarigen (Vandenberk, M., 2006). Hulpverleners zullen het vertrouwen van jongeren moeten verdienen! Het eerste contact is hierbij cruciaal: hierover wordt best nagedacht vanuit instanties. Hoe ziet een aanbod voor jongeren er best uit? Aan welke criteria dient een jongerenwerker te voldoen? Over welke competenties beschikt hij best?

Positieve benadering

Uit de masterproef van Nele Engelen (2006) blijkt dat jongvolwassenen positief benaderd willen worden. Ze willen benaderd worden vanuit hun kracht en niet enkel vanuit de moeilijkheden. Ze hebben nood aan positieve verbetervoorstellen. Dit geeft ruimte en biedt perspectief. Wanneer er enkel gefocust wordt op de moeilijkheden raken jongeren gedemotiveerd en gedeprimeerd. Wat loopt al wel goed, wat probeerden ze reeds en op welke vlakken hebben ze minder ondersteuning nodig? Door dit met hen in kaart te brengen hebben ze niet helemaal het gevoel dat ze de controle over alles kwijt raken. Positieve benadering is ook nodig om te durven geloven in een toekomst: wat zou jij willen en wat lijkt je haalbaar? Welke acties worden hiervoor best ontwikkeld en welke ondersteuning heb je hierbij nodig lijken hierbij geschikte vragen.

Leerpotentieel aanspreken

Hier zit een van de grote krachten van jongvolwassenen. Ze willen nieuwe dingen ontdekken en mogelijkheden verkennen. Ze zijn meestal niet levensmoe en niet uitgeblust. Hen actief stimuleren op dit leerpotentieel vraagt dynamisme van de hulpverleners. Leren vraagt vallen en opstaan, evalueren en opnieuw beginnen. Met de nodige coaching voelen ze zich gesteund, ook als ze mislukken in een poging.

Experimenteeruimte respecteren

Ook jongvolwassenen hebben nood aan experimenteeruimte. Mogen experimenteren helpt bij het

Naast het gegeven dat hulpaanbod voor jongeren te weinig bekend is geven ze ook aan wat ze van hulpverlening verwachten. Jongvolwassenen weten immers perfect hoe ze benaderd willen worden.

Voor deze specifieke aanpak zal de hulpverlener ook specifieke competenties moeten inzetten.

ontwikkelen van een eigen identiteit. Daarom is het voor jongeren vaak zo pijnlijk wanneer een keuze, een stomme keuze, een verkeerde consequentie blijkt te hebben. Denk maar aan een veroordeling, een opgelopen schuld, een niet behaald diploma. Jongeren beseffen zeer goed dat sommige beslissingen een kettingreactie in hun nadeel teweeg kan brengen. Ook hier weer blijkt dat de verantwoordelijkheden die ze toegemeten krijgen vaak zwaar doorwegen.

4.3 Specifieke aanpak en competenties

Hulpverlening aan jongvolwassenen vraagt op enkele vlakken een specifieke aanpak die verschillend is van de hulp aan volwassenen (plus 25 jaar) of aan minderjarigen.

■ Jongvolwassenen moeten nieuwe rollen opnemen, waarmee ze geen ervaring hebben. Van scholier worden ze student of werknemer, ze worden partner in een relatie en ouder van kinderen. De bijhorende

gedragscodes zijn hen nochtans vaak onbekend.

■ Het trainingsaspect is belangrijk in het werken met jongvolwassenen: actief laten oefenen en stap voor stap verantwoordelijkheid opnemen vraagt een specifieke aanpak. Denk maar aan leren een woning huren, solliciteren, budgetteren of sociale administratie in orde brengen. Bovendien zijn jongvolwassenen gevoelig voor betutteling; ze zijn hun leven als minderjarige 'nog nieters' niet vergeten en ze willen nu als volwassen behandeld worden.

■ Sturen en volgen is altijd al een delicaat evenwicht in een begeleiding, maar zeker bij jongvolwassenen vraagt het veel fijngevoeligheid.

■ Idem dito met structuur bieden en vrijheid laten: chaos ordenen en overzicht bieden (containen) geeft houvast, maar tegelijkertijd willen jongvolwassenen het gevoel behouden dat ze de touwtjes in handen hebben.

Rekening houdend met voorgaande punten wordt van een hulpverlener de nodige flexibiliteit gevraagd. Bovendien wordt verwacht

Jamina

Jamina wil dolgraag werken als opvoedster, maar een veroordeling voor drugbezit in haar jeugd speelt haar nu als vijftientigjarige nog parten. Ze vindt dit echt niet fair, de prijs is te hoog voor wat ze 'een jeugdzonde' noemt.

dat je voldoende voeling hebt met de leefwereld van jongvolwassenen: wat houdt hen bezig, wat vinden ze top prioriteit en hoe kan je hierop een aanpak enten? De algemene vraag is of je als hulpverlener het nodige geduld kan opbrengen om positief te blijven kijken naar het leerproces van jongeren. Uiteraard betekent dit niet dat je grenzeloos meegaat in de experimenten, want duidelijk grenzen aangeven hoort zeker ook bij het takenpakket van een hulpverlener.

Enerzijds willen jongeren zich ondersteund voelen, maar ze willen ook zelfstandigheid genieten en dit is voor hulpverleners niet altijd een gemakkelijke evenwichtsoefening. Hulpverleners geven aan dat de betrokkenheid op deze doelgroep vaak groot is, juist omwille van de jeugdige leeftijd én het ingeschatte potentieel. Je hoort dan ook nogal eens de verzuchting: “Mocht deze jongere kunnen of willen, hij zou er echt iets van kunnen maken”. Als hulpverlener geloof je echt in het groeipotentieel en ga je na met jongeren wat ze als kansen zien. Je moet het als het ware aankunnen om mee de processie van Echternach te lopen; zoveel vooruit en dan weer zoveel achteruit. Dit kunnen duiden als erbijhorend vraagt wel wat van hulpverleners. Wie enkel vooruitgang wil zien loopt het risico dat hij niet het tempo van de cliënt volgt maar hem het zijne oplegt. Zo zei Gunther tegen zijn begeleidster nadat hij niet op zijn bijscholingscursus bleef: “Ikschreef meinopdeze cursus omdat ik dacht dat jij dit zo graag wilde. Na het eerste uur wist ik het al: ik wil hier weg”. Hij ging zogenaamd even sigaretten halen en verdween.

Jongeren willen zich gelijkwaardig voelen, ze willen inspraak en vertrouwen. Ze willen een luisterend oor en begrip. “Gezocht: een professionele kameraad” (Vandenberk, M., 2006) geeft duidelijk aan wat jongeren van hulpverleners verwachten: een professionele aanpak van iemand die naast hen gaat staan en hun zelfvertrouwen ondersteunt. Van hulpverleners wordt verwacht dat ze doorheen de wispelturigheid kunnen kijken en dat zij mee bewaken dat er aan een perspectief getimmerd wordt. Regelmatige evaluatie en bijsturing van doelstellingen is aangewezen om het noorden in een begeleiding niet kwijt te raken. Telkens opnieuw expliciet bevragen of de juiste koers gevaren wordt, geeft een jongere mee verantwoordelijkheid en op die manier hou je als hulpverlener de vinger aan de pols. De hulpverlener moet over het vermogen beschikken om op lange termijn te denken: kijkend naar het uiteindelijk doel probeert hij de jongere mee aan boord te houden. En reken maar, de zeilen zullen regelmatig bijgezet moeten worden. De hulpverlener is niet de roerganger, want dat is de jongere zelf. De hulpverlener is de fokkenmaat die de boot mee op koers houdt.

Voor hulpverleners is het van belang dat ze zich gedragen en ondersteund weten door hun team, want in het bootje dreig je mee te zwalpen. Je teamleden kunnen mee navigeren van aan de wal door de doelstellingen en de uitgezette koers te bevragen.

5. Knelpunten

De verlengde leerplicht tot 18 jaar heeft niet altijd tot het verhoopte resultaat geleid. Heel wat jongvolwassenen hebben de school eerder als een kwelling dan als een uitdaging ervaren. Ze verlaten het secundair onderwijs zonder getuigschrift of als laaggeschoolde.

Jacob

Jacobs vader stierf toe hij nog een kind was. Hij bleef als enig kind achter met zijn moeder, die al niet meer zo jong was en die het best moeilijk had met Jacobs puberstreken. De situatie van Jacob escaleerde toen hij met vrienden begon te experimenteren met drugs. Jacob komt in een voorziening bijzondere jeugdbijstand terecht. De verhouding met zijn moeder bekoelde. Op zijn achttiende verjaardag is het voor iedereen duidelijk dat Jacob niet terug naar huis kan. Er wordt hem voorgesteld om alleen te gaan wonen mits begeleiding.

Vol goede moed begint hij hieraan: hij betreft een kamer in de stad en gaat een decoratieopleiding volgen onder leercontract. De drugs hebben Jacob echter meer in zijn greep dan hij wil toegeven. Na een tijdje wordt zijn kamer meer een plaats voor gebruik en verkoop dan dat het hem een thuis biedt. Jacob wil dit niet, maar is niet weerbaar genoeg om dit te kunnen keren. De afspraken met de begeleidster komt hij min of meer na. In de contacten wordt al snel duidelijk dat Jacob hunkert naar verbinding: hij verwacht heel wat van zijn begeleidster. Liefst zou hij haar zien telkens hij er nood aan heeft.

De situatie rond het gebruik/misbruik escaleren zodanig dat Jacob in aanraking komt met justitie. Hij wordt geïnterneerd, omdat hij als psychisch labiel gezien wordt. Men hoopt eigenlijk met deze maatregel hem voor een stuk te kunnen beschermen tegen het drugsmilieu. Het maakt alleszins dat Jacob noodgedwongen afkickt.

Tijdens de detentieperiode overlijdt moeder na een ziekteperiode. Jacob heeft nu het gevoel alleen op de wereld te zijn. Er is een oom die zich het lot van Jacob aantrekt en die zijn financiën (erfenis) beheert. Jacob geeft te kennen dat hij na de detentieperiode opnieuw alleen wil gaan wonen: hij voelt zich gesterkt en denkt dat het deze keer echt wel zal lukken. De begeleiding wordt opnieuw opgestart: de opleiding wordt hernomen. Snel vindt hij een werkgever, die hem heel wat kansen biedt. Dagbezigheid is dus geen probleem, maar het alleen zijn wel... Hij ontvlucht vaak zijn flatje en gaat uit. Na verloop van tijd duiken er signalen op dat Jacob opnieuw gebruikt.

Uiteindelijk haakt de oom af, hij gelooft er niet meer in. Ook dit is weer een klap voor Jacob: iedereen die belangrijk voor hem is lijkt hem te verlaten. Steeds meer verschijnt Jacob te laat of zelfs niet op het werk. De begeleidster heeft het gevoel dat Jacob haar ontglipt: een nieuwe opsluiting dreigt.

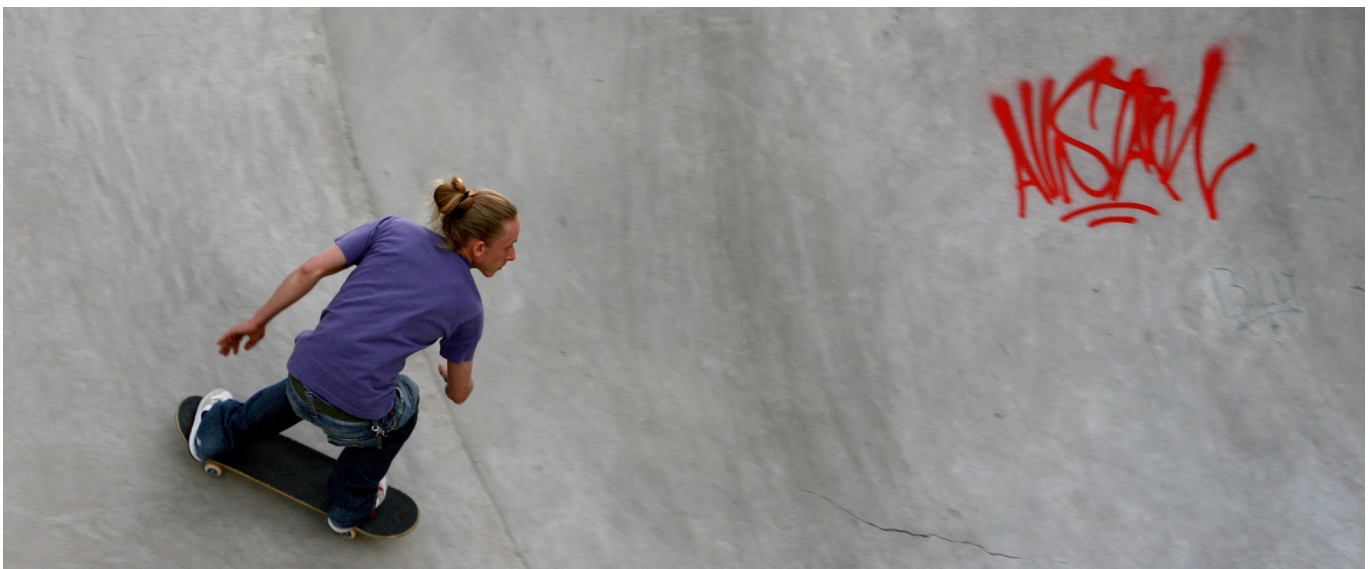
Uit het cijfermateriaal van het Algemeen Welzijnswerk komen al heel wat knelpunten naar voor. We zetten hier de belangrijkste nog eens op een rijtje

5.1 Gebrek aan binding

Het verhaal van Jacob geeft goed weer dat gebrek aan binding een jongvolwassene heel wat parten kan spelen. Ergens bijhoren geeft moed en motivatie om zich in te zetten. Daadwerkelijk aan de slag gaan met jongeren om bindingen aan te gaan of te herstellen is een opdracht van vitaal belang voor al wie met jongeren werkt.

5.2 Gebrek aan toekomstperspectief

Het werd reeds overvloedig benadrukt: geloven in een haalbare toekomst is een zeer belangrijke drijfveer voor een jongere om mee in een hulpverleningsaanbod te stappen. Omwille van het ontbreken van perspectief op morgen, worden jongvolwassenen verkeerdelijk als ongemotiveerd ervaren door hulpverleners. Iemand zei het als volgt: “Het is hun attitude die tegen de borst stoot. Elk aanbod vinden ze te zwaar of te moeilijk. Ze willen het allemaal af voorgeschoteld krijgen”. Ze leven in het hier en nu, maar ze dromen evengoed van een volwaardig leven als ‘echte’ volwassenen.

Geloven in een haalbare toekomst is een zeer belangrijke drijfveer voor een jongere om mee in een hulpverleningsaanbod te stappen.

5.3 Gebrek aan een betaalbare woning

Dit speelt zowel in een grootstedelijke als in een meer landelijke context: een betaalbare, degelijke woning vinden is voor een jongvolwassene geen simpele klus. Als men niet kan wonen, bestaat men in België niet. Men moet kunnen wonen om vanuit deze woonsituatie allerlei basisrechten in orde te kunnen maken. Wie niet woont is niet ingeschreven in het bevolkingsregister en raakt ambtelijk geschrapt: men wordt dakloos en staat op straat. Allerhande administratieve handelingen worden problematisch. Denk bijvoorbeeld maar aan het aanvragen van een leefloon: dit is wel gekoppeld aan een adres.

Recht op wonen is een grondwettelijk erkend recht. Maar er moet natuurlijk wel voldoende geschikt aanbod voorhanden zijn, wat bovendien betaalbaar is, wanneer men over een beperkt inkomen beschikt. Het aantal beschikbare sociale woningen is ontoereikend. Jongvolwassenen zijn niet altijd de meest simpele huurders. Hun leven wordt vaak gekenmerkt door een onregelmatig levensritme, wat nogal eens voor overlast zorgt voor de burens. Stipt betalen is ook niet altijd hun sterkste punt. En toch is hun woonst als 'basis' wel van groot belang om in het volwassen leven gelanceerd te raken.

Jongeren worden vaak dakloos, nadat ze hun woonst kwijt geraken. Ze vragen aan het algemeen welzijnswerk in eerste instantie naar opvang, om van daaruit opnieuw te kunnen beginnen. Sommige jongeren herhalen dit patroon verscheidene keren: iets huren en alleen gaan wonen, in de problemen raken en de huur niet meer betalen, uitgedreven worden en... op straat staan.

5.4 Beperkte scholingsgraad en tewerkstellingskansen

De verlengde leerplicht tot 18 jaar heeft niet altijd tot het verhoopte resultaat geleid. Heel wat jongvolwassenen hebben de school eerder als een kwelling dan als een uitdaging ervaren. Ze verlaten het secundair onderwijs zonder getuigschrift of als laaggeschoolde.

Ons onderwijssysteem is een cascadesysteem. Wie zakt op de schoolse ladder geraakt niet meer omhoog en dit werkt vaak demotiverend. Jongeren beginnen hun secundair onderwijs in het ASO om doorheen de jaren af te zakken naar het BSO. Ze doen dit niet uit overtuiging of omdat het hen aanspreekt. Nee, het is een gevolg van attesten die aangeven dat ze niet meer in een richting kunnen blijven. Uit ervaring weten we dat jongeren zich uitgedaagd moeten voelen door hun studierichting. Anders haken ze mentaal af, beginnen ze te spijbelen, met alle gevolgen van dien.

Jongeren schatten als puber nog onvoldoende in hoe doorslaggevend een opleiding is voor hun verdere toekomst. Diploma's en getuigschriften worden steeds meer noodzakelijke toegangsbewijzen naar tewerkstelling. Door de lage scholingsgraad worden deze jongeren moeilijk bemiddelbaar naar arbeid: ze schrikken vaak van de arbeidsomstandigheden en het loon. Ze haken af en kruipen in hun schulp. Sociaal economisch bevinden deze jongeren zich in een zwakke positie wat het gevoel van uitsluiting nog meer in de hand werkt.

Als men niet kan wonen, bestaat men in België niet. Men moet kunnen wonen om vanuit deze woonsituatie allerhande basisrechten in orde te kunnen maken.

Kamer huren

Ik woon nu op een kamer van ongeveer 20 m². Om hier te kunnen wonen betaal ik maandelijks 275 euro. Op het eerste zicht lijkt dit niet zoveel voor zo'n grote kamer, maar met mijn inkomen van ongeveer 600 euro per maand weegt de huurlast vrij zwaar door op mijn budget. Hoewel mijn kamer redelijk groot is, zou ik toch graag verhuizen naar een klein appartementje zodat ik de keuken en het sanitair niet langer hoef te delen met medebewoners. Verder vind ik het ook niet leuk dat de huisbaas soms ongevraagd binnenkomt wanneer ik niet thuis ben. Momenteel ben ik dan ook op zoek naar een geschikte en betaalbare woonst, maar alles blijkt voorlopig te duur te zijn. Om mijn droom in vervulling te zien gaan zou ik graag gaan werken, maar momenteel is het niet gemakkelijk om aan vast werk te geraken.

S.n., woonproblematiek van begeleid zelfstandig wonende jongeren. Signaleringsnota voor het Jongerenforum Kempen, 22 april 2006, pag. 2

6. Beleidsaandacht — voor jongvolwassenen

Jongvolwassenen vormen een doelgroep die bijzondere aandacht verdient vanuit een preventief oogpunt. Door hen een specifiek aanbod te doen wordt vermeden dat ze op de brug naar de volwassenheid over kop gaan en bijgevolg als volwassenen zorg zullen blijven nodig hebben. We belichten enkele sectoren die inmiddels een uitgesproken aanbod voor jongvolwassenen ontwikkelden. Dit overzicht pretendeert niet volledig te zijn.

6.1 Algemeen welzijnswerk

Zoals we reeds zagen in de cijfers komen jongvolwassenen in alle werkingen van het algemeen welzijnswerk voor. Er is zowel een specifiek als een algemeen aanbod voor deze doelgroep. Historisch gezien is er binnen het algemeen welzijnswerk een aanbod gegroeid dat zich richt naar de doelgroep 18–25 jarigen. Een specifiek aanbod werd ontwikkeld, vertrekkende vanuit de overtuiging dat deze doelgroep een aparte benadering vraagt. Jongvolwassenen bevinden zich in een levensfase, die specifieke noden en behoeften met zich meebrengt en de redenering was dat dit best gediend wordt met een gepast aanbod.

Zowel de JAC's (jongerenadviescentra) als de BZW diensten (begeleid zelfstandig wonen) hebben een ambulante aanbod voor jongvolwassenen. Dit naast het feit dat JAC's ook minderjarigen tot hun doelgroep hebben. De OCJ's (opvangcentra voor jongeren) ontwikkelden aanvankelijk een uitsluitend residentiële aanbod voor deze doelgroep. Ze wilden hiermee een alternatief bieden voor de vaak grootschalige opvangthuizen voor volwassenen. Gaandeweg werd dit aanbod meer en meer gedifferentieerd naar semi-ambulante en ambulante varianten, zoals studiotraining en begeleid zelfstandig wonen.

De cijfers lieten zien dat jongvolwassenen niet enkel terecht komen in specifieke vormen. Ze komen in grote getale voor zowel in ambulante als residentiële settings voor volwassenen. Relatiebegeleiding, schuldhulpverlening, slachtofferhulp, justitieel welzijnswerk etc. bereikt evengoed jongvolwassenen. Een

verblijf met oudere bewoners lijkt op het eerste zicht voor heel wat jongvolwassenen geen belemmerende factor te zijn. Jongvolwassenen kiezen soms heel expliciet voor een volwassenenwerking. Sommigen verkiezen bvb. opname in een opvangcentrum omdat ze willen opgaan in de anonieme grote groep. Ze willen absoluut niet meer in een kleinschalig initiatief opgenomen worden.

De CAW's zijn relatief gezien jonge organisaties die voortdurend in ontwikkeling zijn. Zo zie je de laatste jaren dat er binnen CAW's meer overleg en samenwerking ontstaat met betrekking tot problematieken en doelgroepen: in heel wat CAW's worden jongerenclusters gevormd, waar de jongvolwassenenwerkingen deel van uitmaken. Thema's als familiaal geweld worden werksoortoverschrijdend benaderd. Dit maakt dat er ook naar jongvolwassen een omvattender aanbod geformuleerd kan worden. Vlotte doorstroming binnen een CAW kan de werking vraaggerichter laten verlopen.

Daarnaast zijn er ook reconversies gaande in centra: op basis van omgevingsanalyses bouwt men werkingen om in de hoop beter tegemoet te komen aan de noden van doelgroepen in een regio. Zo ontstaat er meer diversiteit in aanbod: naast residentiële thuislozen centra zijn er diensten begeleid wonen, inloopcentra, nachtasielen opgericht. Ook in de opvangcentra voor jongeren wordt er capaciteit omgezet naar begeleid zelfstandig wonen en studiotraining. Het bestaande aanbod zal steeds opnieuw geëvalueerd en bijgestuurd moeten worden, meegaand met de tijdgeest en de noden van

doelgroepen. Wel blijf je de verzuchting horen dat het bestaande ontoereikend is: reconversie wordt niet altijd als winst aanvoeld maar vaak ook als een verlies van opvangmogelijkheden.

6.2 Bijzondere Jeugdzorg

In principe werkt de bijzondere jeugdzorg voor minderjarigen en hun ouders, behoudens uitzonderingen die wettelijk voorzien zijn.

We gaven reeds aan dat heel wat jongvolwassenen in het algemeen welzijnswerk een kortere of langere geschiedenis meedraagt vanuit de bijzondere jeugdzorg. In die zin is deze sector een partner om mee rond de tafel te zitten wanneer we willen nadenken over verbeterd aanbod aan deze doelgroep.

Toen de verlaging van de meerderjarigheid een feit werd, werd voorzien in de mogelijkheid van 'voortgezette hulpverlening' in de bijzondere jeugdzorg: jongeren konden immers op hun 18 niet klakkeloos op straat gezet worden. Ze kunnen op vrijwillige basis verder gebruik maken van een aantal begeleidingsmogelijkheden binnen de bijzondere jeugdzorg. Residentiële plaatsing kan verder gezet worden tot 20 jaar en begeleid zelfstandig wonen of pleegzorg kan zelfs tot 21 jaar. Het biedt jongeren garanties om hun studies af te ronden én om iets geleidelijker de stap naar volledig zelfstandig leven te zetten.

Deze maatregel werd gezien als een overgangsmaatregel, die tijdelijk zou zijn. Maar we zien dat hij tot op de dag van vandaag blijft bestaan. Wij pleiten ervoor om dit stelsel van voortgezette hulpverlening grondig te evalueren. Uit cijfermateriaal van

2001 van de bijzondere jeugdbijstand blijkt dat ruim 1 op 10 jongeren uit de bijzondere jeugdzorg 18 jaar of ouder is, maar vanaf 19 jaar daalt dit spectaculair. Dit betekent dat heel wat jongvolwassenen gebruik maken van de mogelijkheid om iets langer binnen de bijzondere jeugdzorg te blijven. Ze stromen later uit en gaan dan op eigen benen staan. Heel wat van hen zijn goed gewapend voor het zelfstandig leven, maar voor een aantal onder hen geldt dit niet. Ze kloppen, vaak noodgedwongen, op een later moment in hun jongvolwassen bestaan aan bij het algemeen welzijnswerk of het OCMW.

Een grote groep achttienjarigen maakt echter geen gebruik van de mogelijkheid tot voortgezette hulpverlening. Ervaring wijst uit dat dit juist de meest problematische groep is die na een verblijf in de bijzondere jeugdbijstand de hulpverlening de rug toekeert en enkele jaren later opnieuw opduikt in opvangcentra, in het straathoekwerk of in de gevangenis, vaak in een extreme situatie van sociale uitsluiting. Ze zijn wars van bemoeizucht en per definitie wantrouwig naar hulpverlening.

6.3 Tewerkstelling

Laaggeschoolde jongvolwassenen hebben het nogal eens moeilijk om aan werk te geraken: vaak weten ze helemaal niet hoe ze aan het vinden van een job moeten beginnen.

De VDAB heeft bijzondere aandacht voor deze groep. Wanneer een werkzoekende, jonge schoolverlater na zes maanden geen werk heeft gevonden, wordt hij per definitie telefonisch gecontacteerd ('mondeling onderhoud met een VDAB consulent'). In dit onderhoud wordt met hem overlopen of hij de nodige formulieren correct heeft ingevuld en er wordt nagegaan welke stappen hij reeds zette om aan werk te geraken. Wanneer men vermoedt dat het de jongere aan vaardigheden ontbreekt om werk te vinden, wordt dit doorgegeven aan het regionale kantoor. De regionale dienst nodigt de jongere dan binnen de maand uit om een begeleiding naar arbeid voor te stellen. Er wordt overlopen met de jongere of een sollicitatietraining of een bijkomende opleiding raadzaam is.

Het is zinvol om als hulpverlenende instantie samen te werken met een organisatie als de VDAB in het belang van de jongvolwassene.

6.4 OCMW

Een groot deel van de jongvolwassenen in de hulpverlening moeten een beroep doen op het OCMW voor financiële steun (minderjarigen) of voor een leefloon (meerderjarigen). De wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie⁵ bepaalt dat er niet enkel een leefloon uitbetaald wordt maar dat er gestreefd moet worden naar een

maximale integratie en participatie. "Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: de tewerkstelling, een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie, al dan niet gecombineerd.

Onder tewerkstelling wordt begrepen een volwaardige job waar alle regels van het arbeidsrecht op van toepassing zijn, inclusief de loonbeschermingsregels. Wanneer een tewerkstelling niet of nog niet mogelijk is, heb je recht op een financiële tussenkomst, een leefloon dus. De toekenning van het leefloon kan gevolgd worden door het sluiten van een integratiecontract tussen hulpvrager en OCMW. De keuze van het meest gepaste traject gebeurt in principe in overleg met de betrokkene met als doel een maximale integratie en sociale participatie⁶.

De leefloonwet belast de OCMW's met een tewerkstellingsopdracht naar -25-jarigen toe. Bovendien beschikken jongeren over een subjectief recht op tewerkstelling, de +25-jarigen hebben dit recht tot nog toe niet⁷. Wanneer een jongere niet klaar is voor de arbeidsmarkt, moet het OCMW hem binnen de drie maanden een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie aanbieden, tenzij dit om billijkheids- of gezondheidsredenen onmogelijk zou zijn. Bij de totstandkoming van de wet drukten de OCMW's de vrees uit dat drie maanden te kort zijn om met de cliënt een project af te sluiten. Dit betekent in de praktijk dat de OCMW's toch nog een zekere terughoudendheid aan de dag leggen bij de hulpverlening aan studenten. Ze zullen een student slechts financieel helpen indien deze ofwel deel uitmaakt van een gezin met onvoldoende bestaansmiddelen,

ofwel noodgedwongen zelfstandig moet gaan wonen omwille van een relatiebreuk met de ouders. De OCMW's wijzen ook op de noodzaak aan hogere studietoelagen om de kost van het studeren te dekken.

Een groot deel van de OCMW's zal in het kader van het sociaal onderzoek altijd contact opnemen met de ouders. Een even groot deel van de OCMW's doet dit enkel wanneer ze dit nodig achten. Een kleine minderheid neemt geen contact op. Wanneer contact wordt opgenomen doen ze dit om een idee te krijgen van de relatie tussen de student en diens ouders, of om de ouders op de hoogte te brengen van hun onderhoudsverplichting. Een aantal OCMW's signaleert ons dat de relatie tussen student en ouders niet altijd even makkelijk te beoordelen valt en dat men toch altijd op de hoede moet zijn voor geveinsde relatiebreuken⁸.

Bij de totstandkoming van de wet op de maatschappelijke integratie was het de bedoeling van de wetgever om van tewerkstelling een prioritaire doelstelling te maken. Inmiddels leert men uit evaluatie dat het niet haalbaar is om jongeren direct of binnen drie maanden aan het werk te helpen. "Het blijkt niet altijd haalbaar om jongeren op zo'n korte tijd klaar te stomen voor de arbeidsmarkt. Jongeren die aankloppen bij het OCMW dragen vaak een stapel problemen met zich mee: zwak sociaal netwerk, schulden, onstabiele huisvesting, drugs- en alcoholproblemen, lagere scholingsgraad, psychische problemen, enzovoort. Zulke problemen vragen eerst een aanpak vooraleer aan werk kan worden gedacht. Stabiliteit en zelfzekerheid manifesteren zich bij kwetsbare jongeren pas rond de leeftijd van 25 jaar en tegelijk worden de eisen op de

arbeidsvloer alsmear groter⁹.

Door in de wet specifieke regelingen voor jongeren tot 25 jaar te voorzien heeft men duidelijk aan deze groep voorrang willen geven: "Men heeft het terecht belangrijk gevonden dat deze jonge hulpvragers een kwetsbaar publiek zijn dat sneller geholpen moet worden vooraleer hun leven en de opeenstapeling van problemen tot een onoplosbare situatie zou leiden. Deze "voorkeurbehandeling" van het OCMW heeft als doel de jongeren, voor het te laat is, in staat te stellen een zelfstandig leven te leiden¹⁰.

Peter

Peter liep school op het VTI te Menen, maar maakte zijn studies houtbewerking in het BSO niet af. Op zijn 18 gaat Peter alleen wonen, zonder begeleiding en ondersteuning van zijn ouders. Peter kan de interimjobs nooit lang aanhouden. Scenario's als te laat komen, gebrek aan doorzettingsvermogen, er zelf de brui aan geven na enkele dagen, volgden elkaar op. Ook de rest van zijn leven werd stilaan een puinhoop. Wanneer Peter bij het JAC aanklopt wordt hem voorgesteld om opgenomen te worden in OCJ De Link. Om de nodige basisattitudes te verwerven neemt Peter drie maanden ononderbroken deel aan de activiteiten van ak-TRAC-tie: de bedoeling is dat men via allerhande activiteiten een arbeidsattitude verwerft en dit gedurende 15 tot 20 uren per week. In het programma komen zowel sport, ontspanning, vorming, cultuur en effectief werken in een atelier aan bod. Peter functioneert er goed en begint achteraf met een voltijdse beroepsopleiding als klusjesman bij de VDAB.

Inmiddels is hij vanuit de leefgroep doorgestoomd naar studiotraining. De VDAB-opleiding loopt van bij de start vlot. Hij kan nu de discipline opbrengen om tijdig te gaan slapen en om op te staan en tijdig op de opleiding te verschijnen. De instructeur is tevreden: de inzet is uitstekend en de arbeidsattitude is voldoende.

7. Loopplanken leggen

Om te voorkomen dat kwetsbare jongvolwassenen tussen wal en schip vallen en verglijden naar sociale uitsluiting en marginalisering, zijn loopplanken nodig: over de grens van 18 en over de grens van sectoren.

Parallel met de evolutie naar een Integrale Jeugdhulpverlening kunnen regionale netwerken gevormd worden tussen alle diensten die een aanbod hebben van hulp en dienstverlening aan jongvolwassenen. Netwerkvorming brengt immers met zich mee dat er sneller zicht komt op de gemeen-

schappelijke problemen van specifieke groepen. De mogelijkheden en de lacunes van het bestaande aanbod komen beter in beeld. Er wordt een gedeelde verantwoordelijkheid gecreëerd, waarbij er vanuit betrokkenheid gezocht kan worden naar gepaste antwoorden voor individuele probleemsituaties. Signaleren aan de overheid vanuit een netwerk is veel krachtiger dan wanneer allerlei voorzieningen dit op eigen houtje doen. Op voorzieningenniveau heeft netwerking als groot voordeel dat men mekaars aanbod veel beter leert kennen. Gericht doorverwijzen wordt hierdoor eenvoudiger.

Ook op cliëntniveau is het uitbouwen van een netwerk zinvol. Neem bvb. een dakloze jongvolwassene met een drugprobleem en een schuldenlast. Een voorziening voor daklozen kan alle facetten van de hulpverlening zelf opnemen, maar er kan evengoed en misschien zelfs beter geopteerd worden voor de inzet van een netwerk. De jongere kan van bij de start van de opname gelinkt worden aan een drughulpverleningsorganisatie en er kan een voorziening voor schuldbemiddeling aangesproken worden. Eens de dakloosheid opgelost is en de jongere bijvoorbeeld op zichzelf gaat wonen, kan hij moeiteloos in begeleiding blijven rond budgettering en druggebruik, zolang hij het nodig heeft. Een belangrijk aspect van begeleiding in het daklozencentrum kan dan juist dergelijke netwerkvorming zijn.

Het aanbod van hulp- en dienstverlening moet wel voldoende divers zijn om soepel ingezet te worden en tegemoet te komen aan de hulpvraag van jongvolwassenen. Naast residentiële opvangmogelijkheid is er nood aan

studiotraining, zelfstandig wonen in gemeenschap, begeleid wonen, inloopcentra, ambulante praktische ondersteuning, koppelopvang, opvang en opvoedingsondersteuning voor jonge ouders etc. Inpikkend op de groeiomogelijkheden van een jongvolwassene zou men best vlot kunnen doorschakelen van de ene werkvorm naar de andere. Denk maar aan Peter uit OCJ De Link: eens hij klaar is om de overstap te maken naar een meer zelfstandige woonvorm, kan hij de leefgroep verlaten. Stapsgewijs gaat de jongeren op weg naar totaal op eigen benen staan. Dergelijke maatzorg is natuurlijk ideaal!

Het bestaande hulpaanbod van het algemeen welzijnswerk is nog onvoldoende gedifferentieerd, om tegemoet te komen aan de vele vragen en noden van jongvolwassenen. Een divers aanbod met voldoende verfijning op maat van jongvolwassenen, vraagt uiteraard om evaluatie en bijsturing en de nodige soepelheid van een CAW en zijn medewerkers. Het CAW heeft echter ook verwachtingen naar andere sectoren om te vermijden dat het eigen opvangcircuit gaat dienen om de uitval uit andere zorgcircuits op te vangen. In een netwerk met de gehandicaptenzorg, bijzondere jeugdzorg, de psychiatrie en de verslavingszorg, kan een CAW de partners stimuleren om hun verantwoordelijkheid op te nemen.

Er is meer aansluiting nodig tussen het algemeen welzijnswerk en de geestelijke gezondheidszorg, met inbegrip van de psychiatrie en de verslavingszorg. Hulpverleners van het algemeen welzijnswerk melden dat de geestelijke gezondheidszorg te weinig zicht heeft op mogelijkheden en beperkingen van jongvolwassenen wat in de samenwerking nogal

eens tot misverstanden leidt. De vermaatschappelijking van de zorg wordt best verder onderzocht: hoe kunnen psychiatrische instellingen zich meer afstemmen op de nood aan psychiatrische crisisinterventie, zowel op vraag van de opvangcentra als op vraag van de cliënt? En in hoeverre kunnen ze de maatschappij ondersteunen bij het opnemen van mensen met een psychiatrisch verleden of heden? Dit vraagt aanpassing van zowel het algemeen welzijnswerk als de psychiatrie: ambulante crisishulp vanuit de verwijzende psychiatrische instelling, telefonische coaching op crisismomenten, mogelijkheid voor korte heropname bij latente crisissen...

De **bijzondere jeugdzorg** heeft als belangrijkste opdracht om te blijven inzetten op gezinsondersteuning en de jongere leeftijdsgroepen. Soms stromen jongeren rechtstreeks vanuit de bijzondere jeugdzorg in bij onder meer begeleid zelfstandig wonen: ze willen onafhankelijk zijn en kiezen niet meer voor een leefgroepformule. Begeleiders uit de verschillende werkvormen van het algemeen welzijnswerk geven aan dat hen opvalt dat deze jongeren vaak niet over voldoende vaardigheden beschikken om zelfredzaam te zijn. Sommige jongeren willen weg uit de voorziening waar ze verblijven op het moment dat ze meerderjarig worden. Ze zijn absoluut niet klaar om op eigen benen te staan, maar ze willen geen begeleiding meer, want ze voelen dit aan als bevoogding. In een 'normale' gezinssituatie leren jongeren stapsgewijs verantwoordelijkheden te dragen, die bij hun leeftijd passen. Langzaam aan word je losser gelaten en leer je beslissingen te nemen en de gevolgen van je

keuzes te dragen. Voor jongeren die in voorzieningen verblijven verloopt dit verhaal vaak anders: het gevaar bestaat dat de individuele ontwikkeling van een jongere eerder ondergeschikt is aan de belangen van de leefgroep. Dit maakt dat jongeren te weinig leren omgaan met getrapte verantwoordelijkheden, wat gevolgen heeft wanneer jongeren op eigen benen komen te staan. Hier zit een uitdaging voor al wie residentieel met jongeren werkt: bewaak dat jongeren verantwoordelijkheden krijgen toegemeten die hen leren volwassen te worden. Leer hen om te gaan met vrijheden. Leer hen te denken op langere termijn. Sommige voorzieningen voor minderjarigen voeren een politiek dat jongeren moeten op eigen benen gaan staan in het jaar dat ze achttien worden: er wordt hen niet gevraagd of ze eventueel langer willen blijven. Dergelijke beleidsbeslissing uitvoeren vraagt een jarenlange pedagogische voorbereiding! Anders komen jongeren van een veilige structuur terecht in een ongestructureerde buitenwereld die heel wat zelfredzaamheid van hen verwacht. Door zeer nauwe samenwerking tussen voorzieningen van de bijzondere jeugdzorg en het algemeen welzijnswerk kunnen voor deze jongeren "loopplanken" gelegd worden over de grens van 18 jaar. Omdat de wettelijke toegangspoorten (m.n. de consulenten van de comités en de jeugdrechtbanken) steeds minder greep hebben op jongeren die de meerderjarigheidsgrens naderen, moet creatief gedacht worden aan het invoeren van een soort **trajectbegeleider** die de jongeren over de meerderjarigheidsgrens heen helpt en de continuïteit van de hulpverlening waarborgt. Deze

functie wordt best niet sectoraal ingevuld.

Deze trajectbegeleiding kan ook jongeren opvolgen die omwille van een combinatie van een lichte verstandelijke handicap, zwakbegaafdheid, zorgvermijdingsgedrag en problematisch middelengebruik geen toegang vinden tot de gehandicaptenzorg en in feite in geen enkele sector "thuishoren". Er is zeker ook een algemeen maatschappelijke uitdaging om in te gaan tegen het negatief imago van gehandicapt zijn: jongeren zijn vaak moeilijk te motiveren om een aanbod als gehandicapte te accepteren, omdat ze niet geassocieerd willen worden met mindervaliden.

Daarnaast blijft het belangrijk om te blijven wijzen op de zwakke maatschappelijke positie van deze jongeren, die vaak aan de basis ligt van hun precaire leefsituatie en de hulpvragen die zij stellen. **VDAB** en **OCMW** zijn daarvoor de meest aangewezen partners in het netwerk. Het is van belang om tussen deze diensten en de hulpverlening goede communicatieprocedures te ontwikkelen over gemeenschappelijke dossiers: hoe wordt er relevante info doorgegeven en hoe krijgt de jongvolwassene hierin een verantwoordelijke plek? Nu raken jongvolwassenen soms het spoor bijster omdat diensten naast elkaar werken of een overlappend aanbod formuleren. Driehoeksoverleg vermijdt dit en geeft de kans om jongeren een overzicht te bieden van wie waarvoor aanspreekbaar is.

8. Tot slot

Met dit dossier willen we vanuit de ervaringen van het algemeen welzijnswerk een duidelijk signaal geven over de zorgwekkende situatie waarin vele jongeren verkeren in de overgang naar de meerderjarigheid en in de daarop volgende

jaren. Jongvolwassenen verdienen zowel in de hulpverlening als in basisvoorzieningen bijzondere aandacht, omdat zij bijzonder kwetsbaar zijn voor processen van sociale uitsluiting. Deze bijzondere aandacht herleidt deze jongvolwassenen niet tot “doorgeschoten minderjarigen” die extra bescherming behoeven. We moeten hen benaderen zoals ze zijn:

juridisch meerderjarig met alle rechten en plichten, maar met aandacht voor de specifieke kwetsbaarheid die samenhangt met de levensfase waarin zij zich bevinden én helaas ook met de afstand tussen de formele en de feitelijke rechten waarover zij beschikken.

9. Voetnoten

- 1 De Morgen, 18 januari 2008, Tina De Gendt: Kwart thuislozen is jonger dan 25: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk zoekt verloren net-18-plussers.
- 2 “De leeftijdsfase van keuzes (en moeilijkheden)”
- 3 Het jaar waarin een gelijkaardig eerste onderzoek werd uitgevoerd (Van Menxel, G., Coenegrachts, K en Desein, M., 1984;1987).
- 4 Aangepaste tekst van Johan Van Genechten, stafmedewerker Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006
- 5 Wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie van 26 mei 2002
- 6 Internet, wetsvoorstel tot wijziging van de leeftijd voor het recht op maatschappelijke integratie voorzien in artikel 6 en 12 van de leefloonwet
- 7 VVSG, Een jaar recht op maatschappelijke integratie/ tijd voor evaluatie (OCMW)
- 8 Ibidem
- 9 Internet, wetsvoorstel ‘t Seyen
- 10 Ibidem

10. Bibliografie

10.1 Literatuur

- Debraekeleer, J., 'Onderzoek naar de kennis, ervaring en behoeften van adolescenten met betrekking tot rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening, licentiaatsverhandeling in de Sociale en Culturele Agogiek', Vrije Universiteit Brussel, 2006-2007.
- Driessens, K. & Van Regenmortel, T., 'Bind-kracht in armoede', Leuven, LannooCampus, 2006.
- Elchardus, M. & Smits, W., 'Het persoonlijk en maatschappelijk onbehagen van jongvolwassenen.' Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel, 2005.
- Engelen, N., 'Maatzorg vanuit het krachtenperspectief binnen de thuislozenzorg', Masterproef, Katholieke Universiteit Leuven, 2005-2006.
- Tormans, S., 'Hoeveel moeten er nog sterven voor er iets verandert?', Knack, Brussel, Juni 2008.
- Serrien, L., Stas, K., Van Menxel, G., 'Jongvolwassenen lopen een groot risico op sociale uitsluiting, Signalen uit het algemeen welzijnswerk.', Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, februari 2008.
- Vettenburg, N., Elchardus, M., Walgrave, L. (Eds.) (2006). 'Jongeren van nu en straks, Overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen', LannooCampus.
- Vettenburg, N., 'Jongeren in cijfers en letters.', DropZone, april 2007.
- Vandenberk, M., 'Gezocht een professionele kameraad: eerstelijns hulpverlening door de bril van jongeren.', onderzoek in opdracht van CAW Hageland, Leuven, 2006.
- Van Haegedoren, M., Lenaers, S. en Valgaeren, E., 'De gemeenschap achter de tralies, onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening.', Diepenbeek, SEIN, 2001.
- Vanheusden, K., 'Beliefs about mental health problems and helpseeking behavior in Dutch young adults.', 2008
- Van Menxel, G., Coenegrachts, K. en Desein, M., 'Thuisloosheid in Vlaanderen.', Vereniging van Vlaamse Onthaalhuizen vzw, Berchem, 1984/1987.
- Van Menxel, G., Lescauwet, D., Parys, I., 'Verbinding verbroken. Thuisloosheid en Algemeen Welzijnswerk in Vlaanderen.', Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, 2003.
- Van Menxel, G., CAW-Mail (EU-SILC), 2008.
- De Meyer, B., Princen, M., Van Regenmortel, T., 1997, 'Maatzorg in de thuislozenzorg. Een proces van herankeren.', Leuven, KULEuven, Hoger Instituut voor de Arbeid, 244 pag.
- Van Regenmortel, T., 'Empowerment en Maatzorg: een krachtgerichte psychologische kijk op armoede.' Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2002.
- Vranken, J., De Boyser, K., Geldof, D. and. Van Menxel, G., Leuven/Leusden, Acco: 71-84.
- Van Regenmortel, T., De Meyer, B., Vandenbempt, K., Van Damme, B., 'Zonder (t)huis, sociale biografieën van thuislozen getoetst aan de institutionele en maatschappelijke realiteit', Leuven, LannooCampus, 2006.
- Vranken J., Campaert G., De Boyser, K. & Dierckx, D. (red.), 'Armoede en sociale uitsluiting', Jaarboek 2007, Leuven: Acco.
- X, 'De typische gedetineerde is een...?', onderzoek naar het profiel van een populatie gedetineerden in het Penitentiair Schoolcentrum Hoogstraten, Hoogstraten, niet gepubliceerd, 1998.
- X, 'Een jaar recht op maatschappelijke integratie.', Tijd voor evaluatie, VVSG, 2006
- X, 'Woonproblematiek van begeleid zelfstandig wonende jongeren.' Signaleringsnota voor het Jongerenforum Kempen, 22 april, 2006.
- X, 'Kwetsbaarheidstudie van het door Halte 51 bereikte doelpubliek in 2005 -2006.', intern onderzoek, CAW Regio Leuven, 2005-2006.
- X, Kinderrechtencommissariaat, Toegankelijke Jeugdhulpverlening, kwantitatief en kwalitatief onderzoek, Brussel, 2007.

10.2 Wetgeving

Wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie van 26 mei 2002.

10.3 Diversen

Tellus, cliëntregistratie: autonoom algemeen welzijnswerk, 2005.

<http://arvastat.vdab.be/nwwz/index2.htm>

Frank Ruiters, www.psycholoog.net

Internet, wetsvoorstel tot wijziging van de leeftijd voor het recht op maatschappelijke integratie voorzien in artikel 6 en 12 van de leefloonwet van 26 mei 2002.

Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie. Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu, Belgisch Staatsblad, 31 juli 2002, 33610.

De Gendt, T., Kwart Thuislozen is jonger dan 25 jaar: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk zoekt verloren net -18-plussers, De Morgen, Brussel, 18 januari 2008.

De Clerck, D., Vlaams Centrum Schuldbemiddeling, De Morgen, 18.01.2008.

Agentschap jongerenwelzijn, <http://www.wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/index.htm>, gegevens 2006.

Statistische bijlage

Analyse van de cliëntregistratiegegevens
voor het werkingsjaar 2005,
verzameld door Tellus.

1. Aandeel — jongvolwassenen in het

In 2005 boden de autonome CAW's hulpverlening aan 108.953 cliënten. Al deze cliënten worden in een eerste fase geholpen in het zogenaamde onthaal. Aan 38.904 cliënten werd verdere psychosociale begeleiding geboden binnen een ambulante of een residentiële setting.

Voor een goed begrip van deze aantallen is het onderscheid tussen “onthaal” en “begeleidingen” van groot belang. Onder het begrip onthaal verstaan we alle vormen van eerste, onmiddellijke of kortdurende hulpverlening (hoofdzakelijk informatieve vragen, adviezen,..) evenals vraagverduidelijkingen. Tot de onthaalactiviteiten behoren ook de instapgesprekken indien verdere begeleiding wordt overwogen. Bij begeleidingen gaat het om een meer systematisch en gefaseerd proces

met meer wederzijdse engagementen en samen afgesproken doelstellingen. Begeleiding omschrijven we in het algemeen welzijnswerk als “het methodisch (doelgericht en systematisch, gericht op voortgang, tijds-perspectief) aanbieden van persoonlijke, relationele, en praktische hulp, binnen de context van wederzijds expliciet engagement, met als doel: werken aan één of meerdere probleemsituaties zodanig dat de cliënt een beter inzicht heeft in de situatie, een terugval of verslechtering voorkomen wordt, de situatie draaglijk, hanteerbaar, of (gedeeltelijk) opgelost wordt. De hulpverlening is er in eerste instantie op gericht het dagelijks functioneren van de cliënt te verbeteren en de cliënt vaardiger te maken in zijn verschillende sociale rollen”.

Tabel 1 Aantal cliënten geholpen op onthaal en in begeleiding, autonome CAW, 2005¹

Cliënten op onthaal en kortdurende hulp		Cliënten in begeleiding	
Alle cliënten	Jongvolwassenen ²	Alle cliënten ³	Jongvolwassenen ⁴
108.493	27.142 ³ (25%)	38.904	6.749 ⁴ (17%)

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

1 In de jaarregistratie kan één fysieke persoon meerdere keren cliënt zijn van een CAW. De eenheid van registratie in Tellus is een “cliënt”. Dit betekent dat er niet op naam wordt geregistreerd. Tellus is ook geen cliëntvolgsysteem.

2 In de cliëntregistratie TELLUS worden jongvolwassenen gedefinieerd als cliënten tussen van 18 tot en met 25 jaar.

3/4 Geëxtrapoleerde aantallen o.b.v. het aantal onbekenden naar leeftijd.

Het aandeel van de jongvolwassenen is groot. Jongvolwassenen vertegenwoordigen 25% in de onthaalfase en 17% in de begeleidingsfase van het algemeen welzijnswerk. Het aandeel kinderen en jongeren bedraagt bijna 15%.

Relatief gezien maken de jongvolwassenen zo het gros uit van het CAW-cliënteel op niveau van het onthaal. De leeftijdsgroep van de jongvolwassenen omvat immers acht leeftijdsjaren terwijl de andere leeftijdsgroepen veel breder zijn (18 jaar, 34 jaar en 20 jaren).

CAW - cliënteel

Tabel 2 CAW-cliénteel naar leeftijd op onthaal en in begeleiding, 2005 (in %)

Leeftijd	Onthaal	Begeleiding
0 - 11 jaar	14	7
12 - 17 jaar		5
18 - 20 jaar		7
21 - 25 jaar	25	11
26 - 30 jaar		11
31 - 40 jaar		25
41 - 50 jaar		21
51 - 60 jaar	57	9
60 jaar en meer		4
Totaal	100	100

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

Bij de cliënten die een psychosociale begeleiding krijgen is 18% tussen 18 en 25 jaar. Het gaat hier om 6.749 begeleidingen.

De gemiddelde CAW-client in begeleiding is 34,25 jaar. De medianleeftijd is 35 jaar. De gemiddelde

Vlaming had op 1 januari 2001 de leeftijd van 40,2 jaar.

Het aandeel mannelijke en vrouwelijke jongvolwassenen is nagenoeg gelijk zowel op onthaal (30% mannen; 28% vrouwen) als in begeleiding (beide 20%).

Tabel 3 Aandeel jongvolwassenen op onthaal in clusters van werksoorten, 2005 (in %)

Cliënten op ONTHAAL	Cliënten alle leeftijden (absolute aantallen)	Aandeel Jongvolwassenen in totaal cliënteel (N= 108.953)	Aandeel Jongvolwassenen binnen het cluster
Ambulant¹	51.264	26	14
Thuislozenzorg²	20.975	27	35
JAC	19.069	40	57
Justitieel welzijnswerk	8.274	3	10
Slachtofferhulp	9.057	4	11
Hulpverlening Seksueel Delinquenten	314	0	14
Totaal algemeen welzijnswerk	108.953	100	25

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

- Ambulant welzijnswerk: algemeen ambulant, gezins- en relatiebegeleiding, seksualiteit en geboorteregeling, ambulante crisishulp, ambulante hulp IFG, ambulante hulp voor asielzoekers, scheidingsbemiddeling, schuldbemiddeling en juridische hulpverlening, adoptiebemiddeling en bezoekeruimten.
- Thuislozenzorg: opvangcentra voor volwassenen, koppels en kinderen; opvangcentra voor jongeren; crisisopvangcentra; vluchthuizen, begeleid wonen, begeleid zelfstandig wonen voor jongeren, zorgwonen en pensionwonen.
- Tussen haakjes staan de geëxtrapoleerde aantallen op basis van het aantal onbekenden naar leeftijd.

Tabel 4 Aandeel jongvolwassenen in begeleiding in clusters van werksoorten, 2005 (in %)

Cliënten in BEGELEIDING	Cliënten alle leeftijden (absolute aantallen)	Aandeel Jongvolwassenen in totaal cliënteel (N= 38.904)	Aandeel Jongvolwassenen binnen het cluster
Ambulant¹	19.933	37	13
Thuislozenzorg²	10.068	42	28
JAC	862	10	76
Justitieel welzijnswerk	2.961	5	12
Slachtofferhulp	4.841	5	7
Hulpverlening Seksueel Delinquenten	239	1	19
Totaal algemeen welzijnswerk	38.904	100	17

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006
Legende zoals onder tabel 3.

De gemiddelde Belg heeft de leeftijd van 39,8 jaar. Vrouwen zijn gemiddeld 41,2 jaar en daarmee iets ouder dan de gemiddelde Belgische man die 38,3 jaar is. De gemiddelde Vlaming is met 40,2 jaar iets ouder dan de gemiddelde Waal (39,4 jaar) en Brusselaar (39 jaar). Bron: Nationaal Instituut voor de Statistiek o.b.v. het Rijksregister.

Uit tabellen 3 en 4 blijkt dat jongvolwassenen een beroep doen op het volledige CAW-aanbod en niet enkel op de werkvormen die zich expliciet richten tot jongeren en jongvolwassenen zoals de Jongerenadviescentra (JAC), de Opvangcentra voor Jongeren (OCJ), Crisisopvang voor jongeren (COCJ) en Begeleid Zelfstandig Wonen voor Jongeren (BZWJ).

Tabel 5 Leeftijdsverdeling van cliënten op onthaal naar werkvorm gerangschikt naar het absoluut aantal jongvolwassenen binnen iedere werkvorm, 2005 (absolute aantallen)

ONTHAAL	0 - 17	18 - 25	26 - 59	60	Totaal
JAC	6.365	8.315	2.152	58	16.890
Algemeen ambulantly	1.033	3.306	18.235	1.488	24.062
OCJ	85	1.464	94	5	1.648
CO Residentieel	417	1.359	2.280	98	4.154
OC Mannen	16	793	2.849	129	3.787
Slachtofferhulp	864	757	3.897	720	6.238
Justitieel welzijnswerk	12	658	2.086	81	2.837
Gezin- en relaties	369	654	4.245	182	5.450
BZW Jongeren	77	556	24	1	658
OC Vrouwen	398	432	900	57	1.787
Mobiele hulpverlening	44	331	583	22	980
BeWo (incl. zorg- en pensionwonen)	74	278	953	87	1.392
OC gemengd (incl. koppelopvang)	46	272	912	50	1.295
Ambulant overige	87	217	1.115	84	1.503
Crisishulpverlening ambulantly	78	212	402	9	701
Asielzoekers en SMH	27	187	1.206	28	1.447
Juridische hulpverlening	4	179	1.070	69	1.322
CO jongeren residentieel	5	177	6	0	188
Vluchthuis	291	153	373	4	821
Seksualiteit en geboorteregeling	47	133	646	12	838
Schuldbemiddeling	4	93	551	64	712
Bezoekruimte	871	75	1.224	44	2.214
Nachtopvangcentrum	1	57	263	44	365
Inloopcentrum	26	42	367	38	473
HSD	21	33	101	11	166
Residentieel overige	1	24	97	2	124
Scheidingsbemiddeling	24	15	472	8	519
Adoptiebemiddeling	2	5	31	0	38
Ambulante hulp IFG	0	5	81	2	88
TOTAAL	11.289	20.777	47.134	3.395	82.697
% binnen de leeftijdsgroep	13,65%	25,12%	57,00%	4,11%	100,00%

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

2. Socio-economisch — profiel jongvolwassenen

2.1 Onderwijs

Tabel 6 Scholingsgraad leeftijdscategorie van jongvolwassenen vergeleken met sectorgemiddelde, 2005 (in %)¹

Scholingsgraad	18 - 20 jarigen			21 - 25 jarigen			18 - 25 jarigen			Sectorgemiddelde		
	M	V	T	M	V	T	M	V	T	M	V	T
Nog niet schoolgaand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 ²
Lager dan secundair	10	7	9	9	9	9	12	6	9	16	12	20
Leercontract/deeltijds	11	5	8	11	5	8	11	5	8	6	2	4
Secundair	61	55	58	61	49	55	62	63	62	54	48	46
Hoger dan secundair	8	25	16	9	30	20	6	17	11	17	30	21
Geen diploma behaald	8	6	7	8	5	7	9	7	8	5	52	4
Andere	1	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2	2

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

1 M=mannen, V=vrouwen, T=totaal

2 2% situeert zich bij de kinderen 0-17 jaar die niet in deze tabellen zijn opgenomen.

2.2 Samenlevingsvorm

Tabel 7 Burgerlijke staat en samenlevingsvorm van jongvolwassenen en volwassenen, 2005 (in %)

Gezinssituatie		Jongvolwassenen			Volwassenen ¹		
		Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Burgerlijke staat	Ongehuwd	95	82	88	51	32	46
	Gehuwd	4	14	9	24	36	28
	Gescheiden	2	4	3	24	27	23
Samenlevingsvorm	Alleenwonend	39	17	28	44	19	27
	Alleenwonend met kinderen	4	10	7	3	19	12
	Samenwonend zonder kind	5	13	9	9	13	10
	Samenwonend met kinderen	5	15	10	22	34	27
	Inwonend bij ouders	25	28	27	8	7	15
	Inwonend bij derden	10	9	10	5	4	4
	Collectieve woonvorm⁽²⁾	11	6	9	8	2	4

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

1 “volwassenen” is het cliënteel exclusief de populatie jonger dan 18 jaar maar inclusief de populatie van de jongvolwassenen (18-25 jaar); (2) “Collectieve woonvorm” omvat zowel gemeenschapswonen als wonen in een instellingen (vanaf Tellus 2007 worden beide categorieën apart genomen).

In tabel 7 komen op basis van de zes onderscheiden samenlevingsvormen en de verschillen die hierbij spelen naargelang geslacht (en leeftijd, tabel 7) een vijftal ‘typische’ leefsituaties van jongvolwassenen naar voor, met name alleenstaande mannen, alleenstaande vrouwen en moeders, koppels met of zonder kinderen, jongeren die in het ouderlijk gezin wonen, thuiswonenden en jongeren die inwonen bij derden of collectief wonen:

- Bij mannen is het aandeel alleenwonenden (en ongehuwden) veel hoger dan bij vrouwen (resp. 39% en 17%). Het sectorgemiddelde ligt in dezelfde lijn. Hier verschijnt de categorie van de “man alleen”, die ook zo typisch is binnen het profiel van de mannelijke dak- en thuislozen.
- Vrouwen die alleenwonen (17%), dikwijls met kinderen (10%) of die samenwonen met of zonder kinderen (resp. 13% en 15%) zijn meer vertegenwoordigd dan mannen in dezelfde gezinssituaties. Ook naar burgerlijke staat ligt het aandeel gehuwde jonge vrouwen veel hoger dan bij de jongvolwassen mannen. Het gaat hier duidelijk om een tweede subcategorie: jonge vrouwen, meestal met kinderen. Ook deze categorie herkennen we in de opvangcentra, meer bepaald de vrouwenopvangcentra en vooral de vluchthuizen.
- Een derde categorie zijn de “jonge gezinnen”: koppels zonder kinderen (9%) of met kinderen (10%). In deze categorie zien we een overduidelijk overwicht van vrouwen die een beroep doen op de hulpverlening.
- Een vierde categorie zijn de jongvolwassenen die ofwel nog bij hun ouders wonen (25% mannen en 28% vrouwen). Een zeer klein deel woont bij grootouders (onderscheiden in tabel 7) ofwel toch het ouderlijk huis uit zijn maar inwonend bij derden. Voor deze categorie is er nauwelijks een verschil tussen jongens en meisjes.
- De vijfde groep wordt gevormd door jongeren die inwonen bij derden (10% mannen en 9% vrouwen) of samenwonen met derden (11% mannen en 6% vrouwen) in een instelling^a.

^a Een deel onder hen verbijft in instellingen. Dit deel is niet te onderscheiden omdat in 2005 “Collectieve woonvorm” nog zowel gemeenschapswonen als wonen in een instelling omvat. Vanaf Tellus 2007 worden beide categorieën onderscheiden.

Tabel 8 biedt dezelfde informatie als tabel 7 maar laat voor de jongvolwassenen toe de gezinssituatie te vergelijken van de 18 t/m 20-jarigen met de 21 t/m 25-jarigen.

Hieruit blijkt dat het voorkomen van de leefsituaties sterk bepaald wordt door de leeftijd:

- De alleenwonende mannen zijn met 44% het sterkst vertegenwoordigd onder de 21 t/m 25-jarigen. Nochtans is hun aandeel bij de 18 t/ 20-jarigen ook zeer aanzienlijk (37%).
- Partners met of zonder kinderen zijn veel sterker vertegenwoordigd onder de 21 t/m 25-jarigen en komen veel minder voor bij

de 'jongeren'. Toch is ook hier het aandeel jonge samenwonende vrouwen hoger.

- Voor de éénooudergezinnen – die voornamelijk bestaan uit moeders met kinderen – is het verschil tussen beide leeftijdsgroepen veel kleiner.
- Dat het aantal thuiswonende jongeren hoger ligt in de jongste groep hoeft niet te verbazen. Toch is ook van de 21 t/m 25-jarigen nog één of vijf thuiswonend.
- Ook het inwonen bij derden en het wonen in een collectieve woonvorm komt iets sterker naar voor in de jongste leeftijdscategorie.

Tabel 8 – Gezinsituatie van de jongvolwassenen naar subleeftijdscategorie en vergelijking met totale sector, 2005 (in %)

Gezinssituatie	18 - 20 jarigen			21 – 25 jarigen			18 - 25 jarigen			sectorgemiddelde		
	M	V	T	M	V	T	M	V	T	M	V	T
Alleenwonend	37	16	26	44	19	31	41	18	30	44	19	27
Eénooudergezin	5	8	7	3	11	7	3	10	7	3	19	12
Samenwonend zonder kinderen	2	7	5	7	16	11	5	13	9	9	13	10
Samenwonend met kinderen	1	6	3	7	21	14	5	16	10	22	34	27
Grootfamilie	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Thuiswonend	34	41	38	18	20	19	24	28	26	8	7	15
Inwonend bij derden	9	13	11	10	7	8	10	9	9	5	4	4
Collectieve woonvorm	11	7	9	11	6	8	11	6	8	8	2	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

2.3 Inkomenssituatie

Als het aantal werkende cliënten in de globale sector met 35% al zeer laag ligt dan is de activiteitsgraad bij de jongvolwassenen met 21% dramatisch laag. Bovendien is er een duidelijke tweedeling tussen de twee leeftijdsgroepen, van de 18 t/m 20-jarigen werkt nauwelijks 12%; bij de 21 t/m 25-jarigen is dit 26%.

Het aandeel jongvolwassenen met een leefloon is gemiddeld 20% en is met één of vijf jongeren dubbel zo hoog als gemiddeld. Merkwaardig is dat de afhankelijk van het OCMW het grootst is bij de jongste leeftijdscategorie, met name 25%. Voor de sociale zekerheidsinkomens zien we het omgekeerde: 14% bij de jongsten en 29% bij de twintigers.

Tabel 9 – Inkomensbron van jongvolwassenen naar subleeftijdscategorie en vergelijking met totale sector, 2005 (in %)

Inkomen	18 - 20 jarigen			21 - 25 jarigen			18 - 25 jarigen			Sectorgemiddelde		
	M	V	T	M	V	T	M	V	T	M	V	T
Inkomen uit arbeid	12	11	12	24	28	26	19	22	21	34	34	35
Inkomen uit sociale zekerheid	14	14	14	32	27	29	25	22	23	37	33	31
OCMW	28	22	25	19	15	17	23	18	20	12	9	9
Hulp van derden	4	8	6	2	5	4	3	6	5	1	2	3
Studiebeurs	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	0	0
Zak- en leefgeld	3	10	6	1	3	2	2	5	4	0	1	1
Geen inkomen	35	31	33	19	18	19	25	23	24	13	11	17

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW; Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

Het cliënteel van het algemeen welzijnswerk geniet nauwelijks van een studiebeurs en dat is ook zo voor de jongvolwassenen. Meer dan 10% van de 18 t/m 20-jarigen heeft enkel zakgeld of krijgt hulp van derden.

Meer dan een derde heeft geen enkel inkomen. Van deze categorieën zullen de thuiswonenden een groot deel uitmaken.

2.4 Origine

Het aandeel allochtonen (origine) ligt aanzienlijk hoger dan het sector-gemiddelde voor de vrouwelijke jongvolwassenen.

Dit kenmerk mag zeker in verband gebracht worden met het aantal jonge vrouwen met kinderen. We weten dat er onder hen een oververtegenwoordiging is van allochtone vrouwen.

Tabel 10 – Jongvolwassenen naar ECM en origine, 2005 (in %)

Kenmerk		Jongvolwassenen			Volwassenen		
Variabele	Categorie	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch culturele minderheid	Ja	19	18	18	23	17	21
Origine	Niet-Belg	25	28	26	25	22	23

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

2.5 Armoederisico

De zwakke socio-economische situatie van het CAW-cliënteel wordt bevestigd door het inkomensniveau met een armoederisico dat voor de gemiddelde populatie 67% bedraagt

(13% voor de gemiddelde Vlaamse bevolking). Voor de jongvolwassenen loopt dit op tot 84%. Dit cijfer heeft enige relativering aangezien een kwart van de jongvolwassenen thuiswonend is.

Tabel 11 – Armoederisico van jongvolwassenen, 2006 (in %)

Inkomen (AR= EU-Grens)	Jongvolwassenen	Totale populatie
geen inkomen	35	23
leefloon of lager	29	19
Eu-armoederisicodrempel	20	15
Totaal armoederisico	84	67

Bron: TELLUS 2006 – Meting meervoudige kwetsbaarheid van het CAW-cliënteel

3. Profiel van de 17-jarigen

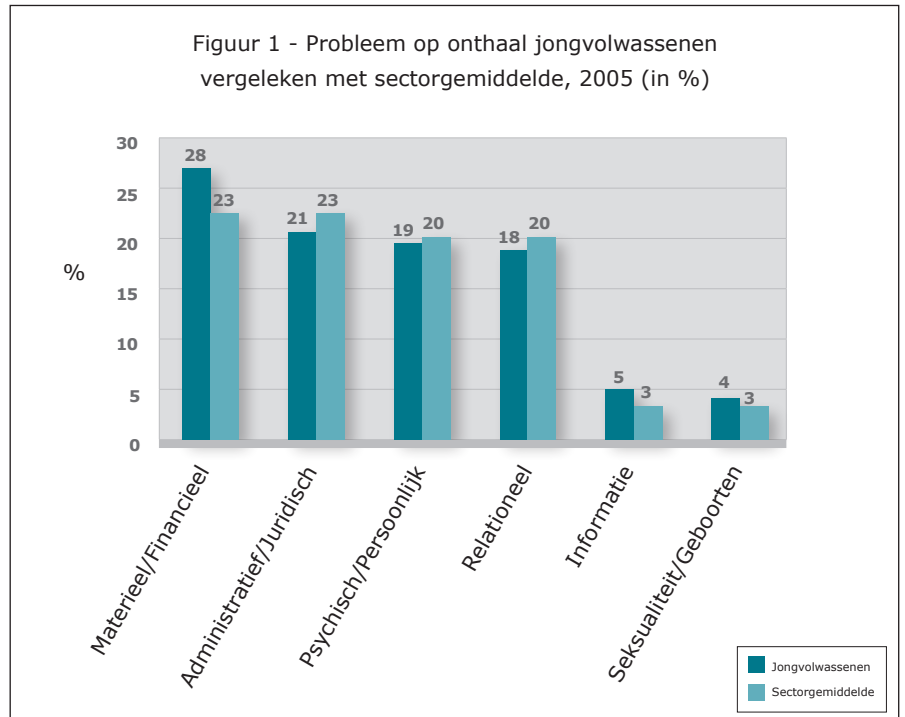
Als we de 17-jarigen apart bekijken en vergelijken met de 18-21-jarigen verschijnt een verschillend profiel. Het profiel van de zeventienjarigen blijkt meer aan te sluiten bij de tieners (15 en 16-jarigen) dan bij de jongvolwassenen.

Profiel van de 17-jarigen:

- Geslacht: het aandeel meisjes is veel groter onder de 17-jarigen
- Samenlevingsvorm: vrijwel volledig ongehuwd en veel meer thuiswonend; nauwelijks alleenwonend of samenwonend, toch 10% éénoudergezinnen wat wijst op een specifieke subgroep van “ tienermoeders”.
- Inkomen: 56% heeft geen eigen inkomen; 17-jarigen hebben nauwelijks een formeel inkomen maar wel “hulp van derden” 15%; 14% heeft zakgeld.
- Onderwijs: de meerderheid van de 17-jarigen volgt secundair onderwijs; 90% is schoolgaand; de overige 10% doet meestal “niets”.
- Hulpverleningsverleden: 17% had al eerder ambulante professionele hulp; 13% werd reeds eerder residentieel opgevangen.
- Dakloosheid: 6% heeft geen verblijfplaats en 8% heeft een tijdelijk, of geen verblijfsrecht.
- Woonsituatie: 47% woont bij ouders; 22% in eigen woning; 17% trekt in bij derden; 4% maakten al kennis met een opvangcentrum en 3% is dakloos of zwerft.
- Problematiek: aanzienlijk minder materiële en financiële problemen met 13% tegen 37% bij de groep van 18 - 21 jarigen; meer psychische en persoonlijke problemen met 37% terwijl dit bij de 18-21-jarigen 29% is. Relationale problemen (32%) pieken eveneens bij de 17-jarigen.

We kunnen besluiten dat 17-jarigen een specifieke leefcontext en specifieke problemen hebben waarbij vooral de psychische, persoonlijke en relationele problemen hoog scoren.

4. De hulpvraag van jongvolwassenen

Figuur 1 geeft de verdeling van de probleemcategorieën op onthaal. Jongvolwassenen hebben voornamelijk te kampen met financiële en materiële problemen (28%). Daarna volgen administratief/juridische problemen (21%), psychische en persoonlijke problemen (19%) en relationele problemen (18%). Op onthaal hebben de jongvolwassenen meer materiële en financiële problemen dan de globale populatie. Voor de overige categorieën scoren de jongvolwassenen lager dan het sectorgemiddelde. Het beeld dat we hier krijgen wordt sterk beïnvloed door het profiel van de JAC-werkingen.

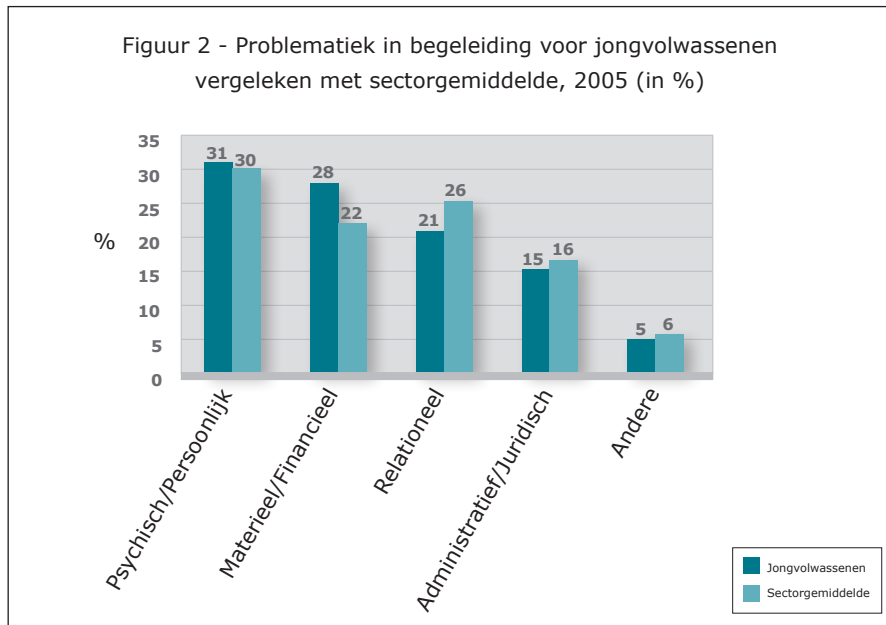
Vergelijking van de problematiek op onthaal van de jongvolwassenen met de gemiddelde CAW-cliënt:

- meer materiële en financiële problemen (28% tegenover 23%)

- meer informatievragen (5% tegenover 3%)
- iets minder relationele problemen (18% tegenover 20% gemiddeld)
- iets minder administratieve of juridische problemen (21% tegenover 23%)
- het aantal psychische en persoonlijke problemen is gelijk; dat is ook het geval voor vragen rond seksualiteit en geboorte

Vergelijking tussen jongvolwassen vrouwen en mannen:

- mannen kampen veel meer met materiële en financiële problemen (36% tgo 20%)
- vrouwen melden zich meer aan met relationele problemen (21% tgo 14%) en met vragen rond seksualiteit en geboorte (5% tgo 2%).
- Voor de psychische problemen is de verdeling naar geslacht gelijk.

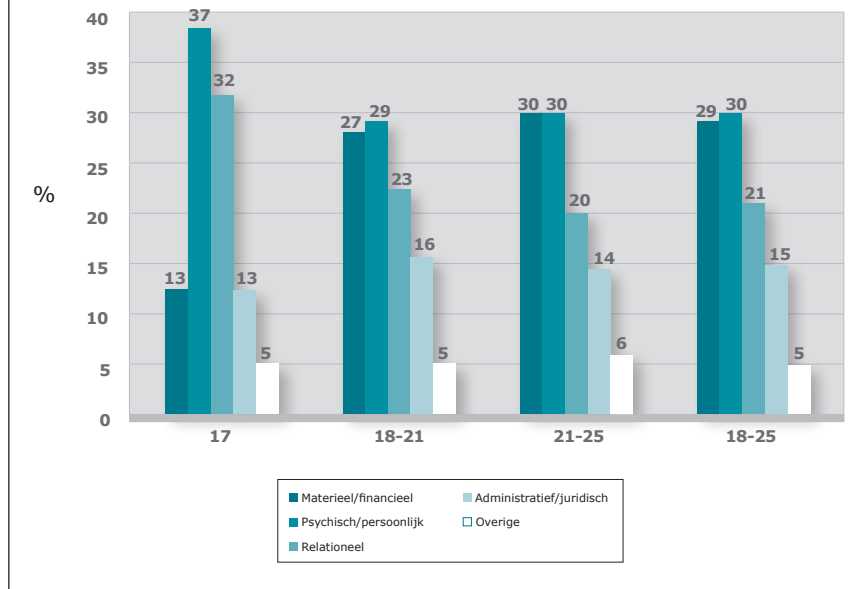
Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

Figuur 2 geeft de verdeling voor de cliënten in begeleiding. Hier zien we een andere verdeling van de probleemgebieden dan op het onthaal. Psychische en persoonlijke problemen scoren het hoogst (31%), gevolgd door de financiële problemen (28%), de relationele problemen

(21%) en administratief/juridische problemen (15%).

In vergelijking met de gemiddelde cliënt zien we echter ook voor de begeleidingen een oververtegenwoordiging bij de jongvolwassenen van materiële en financiële problemen en minder relationele problemen.

Figuur 3 - Problematiek binnen leeftijdscategorieën van jongvolwassenen, 2005

Bron: TELLUS 2005 – Cliëntregistratie autonome CAW, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2006

Figuur 3 vergelijkt de problematiek tussen de leeftijdscategorieën van jongvolwassenen (gegevens in begeleiding). Psychische en persoonlijke problemen scoren het hoogst in elke leeftijdsgroep maar piekt bij de 17-jarigen (zie ook 2.3). Met uitzondering van de 17-jarigen is het aandeel van materi-

ele en financiële problemen ongeveer even hoog als de persoonlijke problemen met een vrij gelijke verdeling over de leeftijdsgroepen. Voor relationele problemen zien we opnieuw een uitschieter bij de 17-jarigen. Bij de andere leeftijdscategorieën maken relationele problemen 20 tot 23% uit.

